

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Bakalářská práce

Grafik a malíř Jiří Anderle

Graphic Artist and Painter Jiří Anderle

Vypracovala: Barbora Pouzarová
Vedoucí práce: doc. Lenka Vojtová Vilhelmová, ak. mal.

České Budějovice 2023

Prohlášení o samostatném zpracování práce a souhlas se zveřejněním práce v databázi STAG a These

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu své kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Barbora Pouzarová

Poděkování

Mé největší poděkování patří především vedoucí této bakalářské práce, paní docentce Lence Vojtové Vilhelmové, ak. mal., za její odborné vedení, trpělivost, čas a cenné rady, které mi věnovala po celou dobu tvorby mé práce. Dále bych chtěla poděkovat pedagogům katedry výtvarné výchovy za znalosti a dovednosti, které jsem si osvojila. Rovněž děkuji své rodině a přátelům za pomoc, podporu a motivaci v mém rozvoji a studiu.

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem *Grafik a malíř Jiří Anderle* se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické – výtvarné.

Teoretická část se zabývá tvorbou výtvarného umělce Jiřího Anderleho. Úvodní kapitoly přibližují jeho život a dílo v obecných obrysech v kontextu doby. Následující části práce předkládají rozbor jeho kresebného, grafického a malířského díla jsou základem a inspirací pro vytvořený konvolut autorských kreseb v praktické části. Kresebné studie se inspirují námětem hlav. Nedílnou součástí práce jsou obrazové přílohy obsahující ukázky Anderleho tvorby a fotodokumentaci praktické vlastní výtvarné části.

Klíčová slova: Jiří Anderle, grafik, malíř, suchá jehla, kresba, kolážová fotografie, lept

Formát bibliografické citace práce:

POUZAROVÁ, Barbora. *Grafik a malíř Jiří Anderle*. České Budějovice, 2023. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Lenka Vojtová Vilhelmová, ak. mal.

Abstract and Key Words:

The bachelor thesis entitled Graphic artist and painter Jiří Anderle consists of two parts, theoretical and practical – artistic.

The theoretical part deals with the work of the visual artist Jiří Anderle. The introductory chapters present his life and work in general outlines in the context of the time. The following parts of this thesis present an analysis of his drawing, graphic and painting works, which are the basic and inspiration for the created convolute of author's drawings in the practical part. The drawing studies are inspired by the subject of the heads. The pictorial appendices containing examples of Anderle's work and photo documentation of the practical actual art part are an integral part of the work.

Key words: Jiří Anderle, painter, drypoint, drawing, collage photo, etching

Obsah

Úvod	7
I. Teoretická část.....	9
1 Život a dílo Jiřího Anderleho v kontextu doby.....	10
1.1 Biografie Jiřího Anderleho ve stručných obrysech	10
1.2 Období studií Jiřího Anderleho v 60. letech	12
1.3 Umělcovy studijní cesty a tvorba.....	15
1.4 Anderleho grafické dílo a ilustrativní tvorba	26
1.5 Umělcovo malířské dílo	29
1.6 Anderleho inspirace primárními kulturami	30
1.7 Umělcova tvůrčí činnost na konci 20. století a po roce 2000	32
1.7.1 Významná ocenění v oblasti grafické tvorby	36
II. Praktická část.....	39
2 Průběh praktické tvůrčí části.....	40
2.1 Hlavní inspirace	40
2.2 Realizace výtvarné části	40
Závěr	43
Seznam použitých zdrojů	45
Monografické zdroje.....	45
Elektronické zdroje	46
Seznam příloh	50
Obrazový materiál k teoretické části	50
Obrazový materiál k praktické části	66
Zdroje příloh I.....	74
Zdroje příloh II.	77

Úvod

Bakalářská práce s názvem *Grafik a malíř Jiří Anderle* je prezentovaná ve dvojí formě – teoretické a praktické.

Předmětem teoretické části je tvorba výtvarného umělce Jiřího Anderleho. První kapitola je zaměřena na biografické události umělcova života. Začátky Anderleho tvůrčí činnosti lze vysledovat od 60. let 20. století. Jeho tvorba zahrnuje různé výtvarné disciplíny – grafiku, kresbu, malbu i ilustraci – a aspekty výtvarných médií jeho práce prezentují kapitoly 1.4–1.7.1. V samém úvodu je přiblížena umělcova životní dráha od jeho raných výtvarných počátků až po současnost, které je věnována samostatná kapitola v samém závěru. Nejdetailněji je v této práci představeno Anderleho grafické dílo, neboť v této oblasti je umělec znám i ve světovém kontextu, zvláště díky jeho účasti na velkých grafických přehlídkách, kde získal nespočet ocenění.

Kapitola *Umělcovy studijní cesty a tvorba* připomíná jeho hlavní témata, k nimž patří neustálé proměny figurálních scén, typů a tvarů hlav i tváří a řada nejrůznějších dialogů mnohoznačného umění. Nedílnou součástí je jeho zájem o stav společnosti, čímž jeho dílo získává hluboký podtext. Práce přibližuje Anderleho cestu životem s jeho nejvýznamnějšími životními okamžiky – jeho studium na Vyšší škole uměleckého průmyslu a Akademii výtvarných umění v Praze, nástup do pražského Černého divadla, které založil jeho kolega ze studií – režisér, výtvarník a hudební skladatel Jiří Srnec. Druhá část kapitoly představuje dílo v kontextu doby a jeho inspirační zdroje. Začínal tvořit první cykly a vystavovat svá díla. Mezi jeho první cykly řadíme cyklus s názvem *Hlavy*, který vznikl v roce 1965 v Paříži. Ovšem dokončen byl v Praze. Další cyklus s názvem *Bez kůže* vznikl na Kubě a byl dokončován v průběhu Anderleho cest. S Černým divadlem totiž hodně cestoval, což se promítlo v jeho tvorbě. V návaznosti na jeho grafické dílo je čtenář seznámen s konkrétními cykly a listy, na kterých jsou představeny grafické techniky, kterými Jiří Anderle tvoří. Tyto techniky jsou průběžně vysvětlovány a jsou velmi jednoduše popsány základní kroky při jejich používání.

Celý text je průběžně doprovázen obrazovými zdroji, které přibližují umělcův život od mládí až po současnost. Jsou zde předložena jeho stěžejní díla, která zastupují kresebnou, grafickou a malířskou oblast. Autorka zároveň mnoho myšlenek a citací Jiřího Anderleho použila z knihy *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty. 1954/1995] od Jiřího Anderleho a Jany Steinerové*, která dokresluje a podtrhuje charakter celé práce. Nedovolila si osobně zasáhnout do těchto textů, neboť by ztratily charakteristický rukopis autora.

Praktická část je velmi úzce spojena s částí teoretickou. Navazuje tvorbou kresebných listů, které jsou inspirovány umělcovou volnou tvorbou jak po námětové, tak technické stránce. Hlavním námětem je autoportrét autorky práce a jejích rodinných příslušníků.

I. Teoretická část

1 Život a dílo Jiřího Anderleho v kontextu doby

Současný český grafik a malíř Jiří Anderle započal svou tvůrčí dráhu v 60. letech 20. století. Od této doby rozvíjí svá hlavní témata, k nimž patří neustálé proměny figurálních scén, typů a tvarů hlav i tváří a řada nejrůznějších dialogů mnohoznačného obsahu. Forma jeho díla úzce souvisí se zasvěceným vztahem k četným oblastem umění – k malířství, sochařství, divadlu, literatuře, a především k hudbě.¹ Nedílnou součástí je jeho zájem o stav společnosti, čímž jeho dílo získává hluboký podtext. Jeho výtvarný projev se mění, autor v každém období objevuje nové cesty vývoje. Ukazuje se, že nové prožitky a inspirace lze stále tvořivě rozvíjet, že autorův vnitřní svět se může nově formovat, že stojí za to osvojit si klasické výtvarné prostředky a jimi vyjadřovat vlastní novodobý postoj k minulosti i současnosti.²

1.1 Biografie Jiřího Anderleho ve stručných obrysech

Jiří Anderle se narodil 14. září 1936 v Pavlíkově u Rakovníka, kde také vyrůstal. Matka Marie pocházela z maloroľnické rodiny jako jedno ze šesti dětí. V mládí odešla do města do služby k rodině Ottových, která vlastnila továrnu na mýdla. Zde se seznámila se svým budoucím manželem. Otec Adam, který byl vyučený zámečník, přišel z chodské vesnice Díly. Zemřel na tuberkulózu, když bylo Jiřímu šest let.³

„Rok 1943. Je válka. Jde mi na šestý rok a tatínek umírá na plicní tuberkulózu. Po válce jsme s maminkou pravidelně zváni na rentgen. Jednou neodolám a nahlédnu do temné místnosti. Zrakový vjem zářícího modrozeleného čtverce, ve kterém tepe maminčino srdce, je pro mě nezapomenutelný. Možná že i tento vjem z dětství má vliv na mou tvorbu. Stále chci proniknout do neviditelného světa uvnitř člověka.“⁴

Jiří Anderle

Anderle vyrostl na vesnici v těsném sepětí s přírodou, a proto z prázdninových pobytů v jeho rodném domě na venkově si odnesl silné dojmy z krásné přírody hornatého kraje na pomezí Bavorska. Už od dětství ho přitahovala nejen výtvarná tvorba v celé své rozmanitosti, ale i hudba, a to se později promítlo v jeho dílech. Matka se poté

¹[Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 9.

²[Srov.] tamtéž, s. 9.

³[Srov.] tamtéž, s. 318.

⁴[Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 26.

podruhé vdala – za místního holiče a kadeřníka, ten Jiřího podporoval ve hře na housle a v dalších aktivitách. Jiří mu za to pomáhal v kadeřnictví, kde umýval mužům vousy. Přestože venkovské prostředí sotva mohlo uspokojit tyto chlapecké sny, naučil se hrát na housle u místního tesaře.⁵ Velice si oblíbil jazz a hudba se pro něj stává každodenní potřebou, uchvacuje ho a vstupuje do jeho výtvarného projevu. Snad nejzřetelněji se síla jejího strhujícího rytmu a melodie promítá do pozoruhodného souboru Vizuálních partitur. Přes kresbu prolínajících se fantaskních tvarů ubíhají opakované rytmické linie jako při záznamu kardiogramu.⁶ Vizuální partitury znamenají zásadní přelom v jeho tvorbě.

Jiří Anderle patří ke generaci vyrůstající v době, kdy česká společnost zažívala traumata druhé světové války a komunistického převratu v roce 1948. Tyto ochromující rány osudu se na Anderlem hluboce podepsaly, protože byl svědkem postupného rozkladu společenských a osobních hodnot.⁷ Lidé byli zdrceni z toho, co na vlastní kůži zažili. Druhá světová válka zanechala svět rozdělený na dva mocenské bloky, a to na západní a východní. V každém z nich převažovala zcela jiná ideologie. Na západě demokracie a na východě komunismus.⁸ V této době se některé proudy uzavíraly adovršovaly, ale zároveň už začaly vznikat další. Řada umělců zůstala stát na poloviční cestě, ale Anderle si zvolil obtížnou cestu hledání. Za cenu osamělosti volil náměty a formy, které ho oslovovaly. Jednoduše zobrazoval to, co sám prožíval, do svých děl promítal své pocity z tehdejší doby. Po válce Jiří Anderle prožíval euforii nového života. Velice brzy se zapojil do nově založené junácké organizace a vášnivě četl časopis Mladý hlasatel, podle kterého se sám učil kreslit. Jeho prarodiče původně předpokládali, že po nich za čas převezme rodinné hospodářství. Po komunistickém převratu se měl místo toho vyučit horníkem.⁹ Od dětství byl všímavým a analytickým pozorovatelem lidí kolem sebe a jeho zkušenost brzy našla uměleckou formu v klíčových motivech tance, bubení a masek. Na radu Jana Mosteckého, učitele kreslení na rakovnické střední škole, se podrobil přijímací zkoušce na Vyšší školu uměleckého průmyslu v Praze, kam byl později přijat. Tato škola, dříve Výtvarná škola Václava Hollara v Praze,

⁵ [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jan TŮMA. *Zlatý věk*. Praha: Radioservis, 2018. s. 11.

⁶ ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 9.

⁷ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 7.

⁸ [Srov.] ANDERLE, Jiří. *Jiří Anderle: panoptikum: obrazy, grafiky, kresby = Cabinet of Curiosities: Paintings, Prints, Drawings*. Přeložila Anna BRYSON GUSTOVÁ a Petra KEY. Praha: Slovart, 2016. s. 8.

⁹ [Srov.] Jiří Anderle (*1936). *Paměť národa* [online]. [Cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/anderle-jiri-20150623-0>.

je odborná škola zaměřená především na propagační grafiku. Navázala na činnost Grafické školy v Praze, která byla založena roku 1920 a poskytovala tříleté odborné vzdělání. Po změně názvu právě na již zmíněnou Vyšší školu uměleckoprůmyslovou se dostávalo absolventům čtyřletého odborného vzdělání s maturitou.¹⁰ Školu tedy absolvoval. Otčím Miroslav Král jeho úsilí stát se malířem podporoval.¹¹

1.2 Období studií Jiřího Anderleho v 60. letech

V letech 1951–1955 studoval na Vyšší škole uměleckého průmyslu, dříve to byla Státní grafická škola, pod pedagogickým vedením Zdeňka Balaše¹² a Jaroslava Vodrážky¹³. O sobotách a nedělích účinkoval jako bubeník s orchestrem v Kulturním domě v Rakovníku. Poté přešel a hrál s dechovkou Křivoklátských lesů, kterou vedl v kraji oblíbený Čenda Lulák. Hraní po vesnických zábavách mu vydrželo osm let a významně ho to ovlivnilo v dalším životě a tvorbě. Intenzivně četl Dostojevského¹⁴, Gogola¹⁵, Čechova¹⁶, Flauberta¹⁷, Verlainea¹⁸, Kafku¹⁹ a symbolisty. Baladičnost Máchova Máje, jeho metafory a pasáž o běhu času v rychlém střídání ročních dob, jej později přivedla k cyklu *Portrét v čase*.²⁰

¹⁰ [Srov.] HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 921.

¹¹ [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 318.

¹² Zdeněk Balaš (1904–1997) byl český malíř, který se zaměřoval na krajiny. Působil jako profesor na Státní grafické škole v Praze. [Srov.] Zdeněk Balaš. *Aukční galerie Platýz* [online]. 2011. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.galerieplatyz.cz/autori/zdenek-balas>.

¹³ Jaroslav Vodrážka (1894–1984) byl český grafik, ilustrátor, výtvarný pedagog, spisovatel. Byl učitelem Jiřího Anderleho na Státní grafické škole v Praze. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 1020.

¹⁴ Fjodor Michajlovič Dostojevskij (1821–1881) byl ruský spisovatel. [Srov.] Fjodor Michajlovič Dostojevskij. *Databáze knih.cz* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/fjodor-michajlovic-dostojevskij-104>.

¹⁵ Nikolaj Vasiljevič Gogol (1809–1852) byl ruský prozaik, dramatik, básník, kritik, publicista a kritik ruské literatury. [Srov.] Nikolaj Vasiljevič Gogol. *Databáze knih.cz* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/nikolaj-vasiljevic-gogol-222>.

¹⁶ Anton Pavlovič Čechov (1860–1904) byl světoznámý ruský prozaik a dramatik, jeden z největších povídkářů světové literatury. [Srov.] Anton Pavlovič Čechov. *Databáze knih.cz* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/anton-pavlovic-cechov-211>.

¹⁷ Gustave Flaubert (1821–1880) byl francouzský spisovatel. [Srov.] Gustave Flaubert. *Databáze knih.cz* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/gustave-flaubert-984>.

¹⁸ Paul Verlaine (1844–1896) byl francouzský symbolistický básník a novinář. [Srov.] Paul Verlaine. *Databáze knih.cz* [online]. 2008 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/paul-verlaine-125>.

¹⁹ Franz Kafka (1883–1924) byl nejvýznamnější prozaik světové literatury 20. století. [Srov.] Franz Kafka. *Databáze knih.cz* [online]. 2008 [Cit. 2023-04-01] Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/franz-kafka-174>.

²⁰ Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 318

Roku 1955 nastoupil na Akademii výtvarných umění v Praze, kde studoval malbu u Antonína Pelce²¹, grafiku u Vladimíra Silovského²², dějiny umění u V. V. Štecha²³ a Jiřího Kotalíka²⁴, který se později stal teoretikem a propagátorem jeho díla zejména v zahraničí.²⁵ V tomto období se Anderlemu tříbil jeho výtvarný názor. Na Akademii promoval roku 1961 se svým prvním tematickým cyklem *Vesnické tancovačky*, kam se promítla i jeho muzikantská zkušenost. Cyklus představuje psychologicky nabitou metaforu složitostí lidských vztahů, ve kterých vnější zdání může velmi klamat. *Vesnické tancovačky* jsou výrazně autobiografickými symboly. Za této doby jeho výtvarný projev nabyl zřetelných rysů, kdy si začal uvědomovat, že inspirací může být jen to, co je prožito, a postupně si formuloval a upřesňoval budoucí program. Na jaře 1956 se účastnil zájezdu studentů Akademie výtvarných umění a UMPRUM do Kyjeva, Leningradu a Moskvy. Tam mohl spatřit velká díla Matisse²⁶, Picassa²⁷ a v depozitářích Chagallovy²⁸ a Kandinského²⁹ obrazy. Na moskevském nádraží si všiml vyhublého vojína, který hrál na buben. A po více než třiceti letech se začal tématem bubeníka zabývat a vzpomínal právě na již zmíněného bubeníka z moskevského nádraží.

Už v rané tvorbě z počátku šedesátých let můžeme spatřit nevšední pozorovací talent, který mu umožnil zaznamenat každý tah obličeje, hnutí tváře, různé odstíny výrazu. Již v tomto období se projevuje autorův smysl pro vnímání a hluboké chápání nejroztodivnějších lidských povah. Jiří Anderle v té době některé moderní zahraniční autory neznal. V jeho tvorbě však nacházíme příbuzné prvky s autory, jako byl právě

²¹ Antonín Pelc (1895-1967) byl český malíř, ilustrátor a karikaturista. Na Akademii výtvarných umění vyučoval malbu. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 1012.

²² Vladimír Silovský (1891-1941) byl český grafik, ilustrátor a autor poštovních známek. Na Akademii výtvarných umění vyučoval grafiku. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 741.

²³ Václav Vilém Štech (1885-1974) byl český historik umění. Působil jako profesor na Akademii výtvarných umění. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 841.

²⁴ Jiří Tomáš Kotalík (1951-2020) byl profesor na Akademii výtvarných umění a ředitel Národní galerie. [Srov.] doc. PhDr., CSc. Jiří Kotalík. *Paměť národa* [online]. 2008 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kotalik-jiri-t-1951>.

²⁵ [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 318.

²⁶ Henri Matisse (1869-1954) byl francouzský umělec. Věnoval se kreslení, výrobě uměleckých tisků a sochařství, zejména byl ale malíř. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 573.

²⁷ Pablo Picasso (1881-1973) byl jedna z nejvýznamnějších osobností umění 20. století ve Španělsku. Tvořil obrazy, rytiny, tisky a ilustroval. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 573.

²⁸ Marc Chagall (1887-1985) byl židovský bělorusko-francouzský malíř. Měl vlastní umělecký styl skládající se z expresionismu, symbolismu a kubismu. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 589.

²⁹ Vasilij Vasiljevič Kandinskij (1866-1944) byl ruský malíř, grafik a pedagog. Byl mystik, který neměl rád hodnoty pokroku vědy a toužil po regeneraci světa pomocí nového umění ryzí „niternosti“. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 570.

Vasilij Kandinskij a jeho díla *Strnulý a skloněný* (1935) (příloha obr. 1) a *Nebeská modř* (1940) (příloha obr. 2) nebo Wols³⁰ s dílem *Bez názvu* z roku 1949 (příloha obr. 3). Ve své tvorbě se Jiří Anderle neustále obrací k bohatství myšlenek a výrazových prostředků v kulturních dějinách, aby se tak vyjadřoval k aktuální problematice společnosti.³¹ Soustřeďuje se na nejhlubší zákoutí našeho společného dědictví a z velkého množství vědomých i podvědomých představ vytváří umělecká díla, v nichž se prolíná minulost a přítomnost, sen a skutečnost.³² Výsledkem jsou rozsáhlá díla, která většinou zobrazují život člověka v jeho složitém spektru mravnosti, povahy a zkušenosti. Jeho tvorba zahrnuje hlavně grafické listy, kresby, malby a ilustrace. Anderle ve svých dílech poukazuje na pozitivní i negativní lidské vlastnosti. Své diváky oslovuje jako člověk, který proniká za povrchní a pomíjivé vnější zdání. Své pocity vyjadřuje jak v rovině intelektu, tak instinktu. Čerpá z bohatých vnitřních zdrojů a pocitů.³³ Jednou z nejdůležitějších rovin díla je všudypřítomná inspirace primárními kulturami. Kromě nich ho však zaujaly také formy umění takzvaných „outsiderů“, jejichž neškodná spontaneita se do značné míry shoduje s jeho vlastní citlivostí. Když si představíme jeho díla, nelze přehlédnout skutečnost, že jeho zásadní vyjadřovací poloha je kresba. Spontánní kreslená linka na papíře, na plátně nebo vyrytá do grafické desky představuje jeho tvůrčí mysl, a hlavně jeho neustálé pohybování se mezi vědomím a podvědomím. Vytváří tematické cykly, kde dynamické čáry či vrstvené barvy tvoří spleť hlavních a vedlejších motivů.

Dílo Jiřího Anderleho by nemohlo v dnešní podobě vzniknout bez Kandinského hledačství nebo Picassových objevů, kterými se inspiroval v dílech *Minotaumachie* z roku 1935 (příloha obr. 4), kde na podobné motivy vytvořil dílo *Tanec s maskou č. 13* (1961) (příloha obr. 5), či Kleeovy³⁴ senzitivní hravosti v díle *Strážník před svým domem* z roku 1923 (příloha obr. 6) a Wolsova vypjatého informelu.³⁵ Prvně vycházel z realistických kresebných studií, jejichž forma se postupně proměňovala v dramatické

³⁰ Alfred Otto Wolfgang Schulze (1913–1951) byl německý malíř a fotograf žijící ve Francii. Společnost ho zná spíše pod pseudonymem Wols. [Srov.] Wols. *WikiArt. Visual Art Encyclopedia* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.wikiart.org/en/wols>.

³¹ [Srov.] ANDERLE, Jiří. *Jiří Anderle: panoptikum: obrazy, grafiky, kresby = Cabinet of Curiosities: Paintings, Prints, Drawings*. Přeložila Anna BRYSON GUSTOVÁ a Petra KEY. Praha: Slovart, [2016]. s. 8.

³² [Srov.] ANDERLE, Jiří. *Jiří Anderle: panoptikum: obrazy, grafiky, kresby = Cabinet of Curiosities: Paintings, Prints, Drawings*. Přeložila Anna BRYSON GUSTOVÁ a Petra KEY. Praha: Slovart, [2016]. s. 8.

³³ [Srov.] tamtéž, s. 8.

³⁴ Paul Klee (1879–1940) byl švýcarský umělec. Studoval na Akademii umění v Mnichově, tam se také seznámil s Vasilijem Kandinským a s dalšími členy skupiny Der Blaue Reiter. [Srov.] Paul Klee. *Databáze knih.cz* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/paul-klee-39771>.

³⁵ [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 9.

vize tancovaček a tanečníků. Podle Hieronyma Bosche³⁶ a jeho díla s názvem *Nesení kříže* (1516) (příloha obr. 7) se Anderle inspiroval a vytvořil dílo s názvem *Maškarní bál* (1962) (příloha obr. 8). Další z děl od Hieronyma Bosche s názvem *Zahrada rozkoše* (1504) (příloha obr. 9) bylo pro Anderleho inspirací, ale třeba i díla od Grünewalda³⁷ nebo Dürera³⁸ s dílem *Velká Fortuna* (1503) (příloha obr.10) nahlíží do spodních vrstev lidské mysli, odhaluje její podstatu a nejtajnější zákoutí. Skutečnost předkládá a interpretuje s vědomím rozmanitosti a rozporuplnosti. Už v raných tancovačkách se projevuje Anderleho smysl pro zachycení okamžiku, vystižení výrazu, charakteru scény, atmosféry a nálady. Skvěle vystihuje úsměv, úšklebek, vážnost, směšnost, nadšení, ironii a sarkasmus. Do některých kreseb, obrazů a grafických listů proniká bizarní fantasmagorie rozpolcené doby prvních let socialismu, v nichž se všechny vztahy odklonily z normálních kolejí a teprve postupně se do nich začaly vracet.

1.3 Umělcovy studijní cesty a tvorba

*„Jiří Anderle patří k umělcům bojujícím proti automatizaci umělecké formy. Své technické prostředky dovede novým způsobem vtáhnout do procesu poznávání reality... Neobjevuje skutečnost fyzického světa, ale naše reakce na skutečnost, a to má za následek nutnou náročnost, jež se od vnímatele vyžaduje.“*³⁹

František Dvořák⁴⁰, 1981

Anderleho dílo se řadí v myšlenkově uzavřené cykly, jež na sebe navazují se vzácnou výtvarnou i obsahovou logikou. Čas se u něho stal oblíbeným výtvarným prostředkem, ať už v přímé metamorfóze, nebo rozfázovaném záznamu proměn stavů a stárnutí.⁴¹ Rozhodující význam měl rok 1961, kdy vstoupil do pražského Černého

³⁶ Hieronymus Bosch (1450–1516) byl nizozemský malíř, který tvořil v rané renesanci. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 356.

³⁷ Matthias Grünewald (1470–1528) byl významný německý renesanční malíř a představitel pozdně gotického expresivního spiritualismu. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 3550.

³⁸ Albrecht Dürer (1471–1528) byl jednou z nejvlivnějších, nejvšestrannějších a nejvýznamnějších osobností evropského umění. Je považován za nejslavnějšího německého malíře a grafika. [Srov.] KOLB, Christian. *Albrecht Dürer* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.xn--albrechtdrer-llb.de/>.

³⁹ [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 317.

⁴⁰ František Dvořák (1920–2015) byl jeden z nejvýznamnějších českých historiků umění. [Srov.] prof. PhDr. František Dvořák. *Česká televize* [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/frantisek-dvorak/>.

⁴¹ FYMAN, Vladimír, MAŠÍN, Jiří a Jiří ANDERLE. *Obrazy, grafika [katalog výstavy], Karlovy Vary, květen–červen 1986*. Karlovy Vary: Galerie umění, 1986. Národní knihovna ČR. Digitální knihovna Kramerius [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a1a151b0-ce11-11e8-bc37-005056827e51?page=uuid:0c9659c0-5134-11e9-b3de-5ef3fc9bb22f>.

divadla⁴², které založil jeho kolega ze studií, režisér, výtvarník a hudební skladatel Jiří Srnec.⁴³ Nastoupil na scénu jako jevištní technik, stavěč kulis, návrhář dekorací, ale později přešel do hereckého souboru, kde hrál pantomimické role. V souboru působila také jeho žena Milada. O rok později byl soubor pozván na divadelní festival, který se konal v Edinburghu. Díky tomuto představení se Černé divadlo Jiřího Srnce⁴⁴ světově proslavilo a následující dva roky vystupovalo na nejslavnějších světových scénách včetně Broadwaye, kde soubor navštívil Jiří Voskovec⁴⁵ a Rudolf Firkušný⁴⁶. Při tomto zájezdu Jiří Anderle poprvé poznal Západ. Prvně se také setkal s díly Paula Kleea, Jeana Dubuffeta⁴⁷, Francis Baco⁴⁸ nebo se slavným skladatelem Dmitrijem Šostakovičem⁴⁹, a to v létě 1962 na Edinburském festivalu, který byl věnován jeho hudbě. Při krátkém pobytu v Londýně spatřil významná díla starých mistrů.

První roky u divadla nebyly vůbec jednoduché. Putování se souborem mu umožnilo nejenom hlubší poznání světového výtvarného umění, ale také zjištění, jak velkou roli hraje pro publikum drobná změna výrazu tváře či gesta herce. Poznání různých druhů umělecké tvorby, odezva divadla u diváků, neustálé změny prostředí, a hlavně cestování mu přinesly neocenitelné zkušenosti. Díky cestování po celém světě se seznámil s různými kulturami a měl možnost navštívit řadu výstav. Přivedlo ho to k tomu, že začal své grafické listy a obrazy komponovat v metaforách a cyklech. Grafické listy si totiž vozil s sebou a tvořil ve volných chvílích přímo

⁴² Černé divadlo Jiřího Srnce patří od svého vzniku mezi nejznámější reprezentanty českého divadelnictví ve světě. Soubor byl založen v roce 1961 uprostřed avantgardy. První vystoupení skupiny se uskutečnilo v roce 1959 ve Vídni. Již tímto představením si soubor získal mezinárodní reputaci. Skutečným debutem se však pro soubor stal divadelní festival v Edinburghu v roce 1962. [Srov.] Něco z historie. *Black Light Theatre Srnec* [online]. 2023. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.srnectheatre.com/cs/node/149>.

⁴³ [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 11.

⁴⁴ Jiří Srnec (1931–2021) byl český divadelník, scénograf, režisér, výtvarník, hudební skladatel a manažer Černého divadla. [Srov.] MgA. Jiří Srnec. *Paměť národa* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/srnec-jiri-1931>.

⁴⁵ Jiří Voskovec (1905–1981) byl český herec, spisovatel, dramatik a textař. Dále také člen Osvobozeného divadla. [Srov.] Jiří Voskovec. *Česká televize* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/jiri-voskovec/>.

⁴⁶ Rudolf Firkušný (1912–1994) byl světoznámý pianista narozený ve městě Napajedla. [Srov.] Rudolf Firkušný, dr. h. c. *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2987.

⁴⁷ Jean Dubuffet (1901–1985) proslul jako jedna z vůdčích osobností umění informelu a uměleckého stylu art brut. Také byl známý jako malíř a sochař. [Srov.] Jean Dubuffet – nepřizpůsobivý individualista v protikulturním boji. *České galerie* [online]. 2021. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://ceskegalerie.cz/cs/co-je-umeni/jean-dubuffet-nepripusobivy-individualista-v-protikulturnim-boji>.

⁴⁸ Francis Bacon (1909–1992) byl často uznáván jako nejvýznamnější britský moderní malíř. [Srov.] Francis Bacon. *Britský portrét slavného malíře. Česká televize* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/34750-francis-bacon/>.

⁴⁹ Dmitrij Šostakovič (1906–1975) byl slavný ruský skladatel a pianista. [Srov.] Dmitrij Šostakovič. *Česká televize* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/dmitrij-sostakovic/>.

na divadelním turné. Kresba tužkou s názvem *Zasněná* (příloha obr.11), která vznikla právě v roce 1961, o velikosti 19 × 14 centimetrů, byla inspirována dílem s názvem *Utrpení* (1916) od Jana Zrzavého⁵⁰ (příloha obr. 12). Zažil ale také tvůrčí krizi, kterou překonal až roku 1964, a to během turné v Austrálii. Během něj vznikl *Australský cyklus* – série obrazů malého formátu. Zde na konzulátu v Sydney uzavřel sňatek s Miladou Daňhelovou⁵¹, rovněž absolventkou Akademie výtvarných umění v Praze. Neustálé změny prostředí měly však také své nevýhody. Především nedostatek času, který autorovi bránil plně se soustředit na výtvarnou práci, po které vždy toužil. Uvědomil si, jak čas rychle plyne, a proto během cest zaznamenával vjemy a postřehy, které můžeme spatřit v kresebných poznámkách z šatny divadla, hotelového pokoje nebo autobusu. V kresbách první poloviny šedesátých let se odehrávají příběhy rozvíjené v nekonečných variacích a jsou v nich naznačena všechna budoucí směřování. Tyto volně nakreslené myšlenky sahají k podstatě výtvarného projevu, opouštějí strnulost systémů a nezřikají se žádných možností. V kresbách se definují nejzazší obzory, ke kterým se malíř může dostat svobodně zvolenými a dokonale zvládnutými postupy. Všechny Anderleho myšlenky se rodí v kresbě, kde jednotlivá témata získávají mnoho podob, které se pak stávají základem pro příští malbu a grafiku. Je ale obtížné snažit se Anderleho tvorbu interpretovat v chronologickém sledu.

V srpnu roku 1964 se Černé divadlo účastnilo divadelního festivalu v Benátkách, pořádaného v rámci Biennale di Venezia. Po silném dojmu z bienále a bezpočtu impulzů z tehdejších uměleckých děl, která spatřil v pařížských galeriích během podzimního účinkování v Théâtre de la Renaissance, začal cyklus s názvem *Hlavy*. V tomto cyklu, který vznikl v roce 1965, Jiří Anderle pokračoval během turné v NDR, v Leningradě, Moskvě i Athénách, kde na něj hluboce zapůsobilo muzeum řeckého umění na Akropoli. Cyklus *Hlavy* dokončil ale v Praze. Spolužák z Akademie výtvarných umění Jaroslav Vožniak⁵² upozornil na Anderleho tvorbu výtvarné teoretiky Čestmíra Krátkého⁵³ a Jiřího

⁵⁰ Jan Zrzavý (1890–1977) byl členem SVU Mánes. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 960.

⁵¹ Milada Daňhelová je žena Jiřího Anderleho. Sňatek se uskutečnil na československém konzulátě v Sydney. Členka divadla, také absolventka Akademie výtvarných umění v Praze. [Srov.] Jiří Anderle. *Texty* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: http://www.zacek.artist.cz/jirianderle_texty.htm.

⁵² Jaroslav Vožniak (1933–2005) byl český malíř, kreslíř, sochař a grafik. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 917.

⁵³ Čestmír Krátký (1932–2016) byl český fotograf, historik umění, etnograf, výtvarný kritik, kurátor a pedagog fotografie. Byl také členem libereckého uskupení Skupina 7 (1962–1963). Roku 1968 emigroval do USA. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 402.

Mašína⁵⁴, který pak jeho dílo intenzivně sledoval a propagoval až do své smrti v roce 1991. Na přelomu let 1965–1966 během divadelního turné na Kubě Jiří započal cyklus *Bez kůže*.⁵⁵ Do něj patří grafický list s názvem *Vznášející se* (1965, 50 × 35 cm) (příloha obr. 13), který je tvořen pomocí suché jehly. Práce na tomto cyklu pokračovala během divadelního turné v zemích Beneluxu, v Itálii, Skandinávii, Švýcarsku a v Praze. Oba cykly byly tvořeny suchou jehlou a mezzotintou, tyto techniky se později staly jeho vůdčím výrazovým prostředkem dalšího desetiletí. První velké uznání přišlo v roce 1966, kdy byl pozván k účasti na výstavě Aktuální tendence v českém výtvarném umění pořádané v Praze u příležitosti kongresu AICA⁵⁶.

Světová moderna byla v šedesátých letech na vrcholu. Svá nejlepší díla tvořili Picasso, Miró⁵⁷, Braque⁵⁸ a další. Možnost cestovat, kterou měl Jiří Anderle s Černým divadlem, mu dala příležitost se seznámit s jejich díly a inspirovat se jimi. Intenzivně, ale prožíval vzestup domácí kultury, ať už výtvarného umění, divadla, filmu, literatury, nebo hudby. První Anderleho samostatná výstava grafiky proběhla v roce 1966 v liberecké Oblastní galerii, kterou uspořádal Čestmír Krátký. Ta byla později přemístěna do pražské Galerie na Karlově náměstí.⁵⁹

Ve volných chvílích velice intenzivně studoval výtvarná díla v muzeích. Stejného roku Jan Kříž uveřejnil první recenzi Grafika Jiřího Anderleho v časopisu Výtvarná práce. O rok později se Jiří poprvé účastnil Mezinárodního grafického bienále v Lublani. Kolekci z cyklu *Bez kůže* vybral komisař Jiří Kotalík. Jeho první samostatná zahraniční výstava proběhla v Galerii im Centrum v Göttingenu, kterou pořádal Reinhard Rock.⁶⁰

⁵⁴ Jiří Mašín (1923–1991) byl český historik umění. V letech 1945–1949 studoval na FF UK v Praze dějiny umění a estetiku. Od 1946 pracoval v Národní galerii v Praze. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 489.

⁵⁵ [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 318.

⁵⁶ AICA – mezinárodní asociace uměleckých kritiků. [Srov.] AICA. *Aica International.news* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://aicainternational.news/about#/aica/>.

⁵⁷ Joan Miró (1893–1983) byl španělský malíř, sochař a keramik. [Srov.] Joan Miró. *Osobnosti.cz* [online]. 1996 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/joan-miro.php>.

⁵⁸ Georges Braque (1882–1963) byl francouzský malíř a sochař. Společně s Pablem Picassem patří k zakladatelům kubismu. [Srov.] Braque Georges. *Art+ Vše o trhu s uměním* [online]. 2009 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.artplus.cz/cs/autor/6240-braque-georges>.

⁵⁹ [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 9.

⁶⁰ ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 318.

Roku 1968 měsíc účinkoval v pařížské Olympii, kde také zahájil práci na cyklu *Komedie*. Díky tomu začal spolupracovat s tiskaři bratry Dřímlovými. Tento cyklus dokončil roku 1969 společně s Černým divadlem, ve kterém působil osm let. V cyklech *Komedie* (1967–1969, dílo *Komedie* č. 10) (příloha obr. 14), *Perspektivy* (1969–1973), *Hry* (1973–1975), *Interiéry* (1979) navazuje Anderle imaginární rozhovor s obrazy starých mistrů a v janusovské dvojakosti dobra a zla, krásy a ošklivosti, mládí a stáří vytváří působivé podobenství lidského osudu.⁶¹ Další čtyři roky působil jako asistent profesora Jiřího Trnky⁶² v ateliéru ilustrace a grafiky na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze, kde inspiroval jeden z nejpůvodnějších proudů české imaginativní grafiky 70. let reprezentované tzv. Sklenářovou školou. Po roce 1968 do Anderleho tvorby pronikly úvahy o smyslu bytí, o osudových okamžicích, o harmonii a stálém obnovování přírody, o labyrintu historických událostí. Jeden z grafických listů této doby nese jméno *Lasciate ogni speranza* (Zanechte vší naděje) (příloha obr. 15). Pro tento grafický list vzniklo i pár studií, které byly tvořeny kuličkovým perem a tužkou (přílohy obr. 16, 17).

Sklenářova škola je grafický pojem, který označuje skupinu lidí z různých ročníků, kteří byli schopni určitým způsobem vnímat inspirující atmosféru a nechat se jí kultivovat. Také působili i na sebe navzájem, a to i poté, co opustili školní ateliéry. Nejednalo se tedy o žáky, kteří by nějakým způsobem uplatňovali poznatky a tvůrčí principy svého učitele ve své vlastní tvorbě. Nejedná se ani o sdružení s nějakým společným programem.⁶³

Na počátku roku 1970 Art centrum Praha, Sekce pro vývoz umění, uzavřelo smlouvu s významnou německou Galeríí Baukunst v Kolíně nad Rýnem o prezentování jeho tvorby v zahraničí. Kurátor galerie Gerd Köhrmann⁶⁴ zpracoval soupis Anderleho grafického díla, který tato galerie vydávala po celou dobu jejich dvacetileté spolupráce, a Anderleho dílo se tak zařadilo do sbírek předních světových muzeí. Zvláště podnětná

⁶¹ [Srov.] HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 26.

⁶² Jiří Trnka (1912–1969) byl český kreslíř, grafik, ilustrátor, malíř, sochař, autor animovaných, kreslených a loutkových filmů, scénograf a návrhář hraček. Studoval UMPRUM v Praze v ateliéru užité grafiky u Jaroslava Bendy. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 869.

⁶³ [Srov.] Jan Kavan. Grafik, malíř a ilustrátor [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: http://www.gallery.cz/gallery/cz/Vystava/1998_01/Curriculum_Zivotopis.html.

⁶⁴ Gerd Köhrmann, německý historik umění. [Srov.] Gerd Köhrmann. *Osobnosti kultury.cz* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <http://www.osobnosti-kultury.cz/gerd-kohrmann-26161.html>.

pro Anderleho tvorbu byla setkání s významným malířem Bernardem Schultzem⁶⁵, a především s Gerdem Köhrmannem. Roku 1972 se konala první Anderleho výstava v Jacques and Anne Baruch Gallery Chicago, která v následujících letech uspořádala jeho výstavy v předních muzeích USA. V tomto období začal pracovat na cyklu *Perspektivy*, v němž se vedle zřetelných lidských postav objevují hrozivé organické formy. Cyklus uzavřel roku 1973 a započal nový s názvem *Hry*. Roku 1971 se zúčastnil výstavy Pocta Albrechtu Dürerovi k 500. výročí narození, kterou pořádala Společnost Albrechta Dürera v Norimberku. O rok později Národní galerie v Praze vystavovala v paláci Kinských soubory laureátů Mezinárodního grafického bienále v Lublani, mezi které patřili umělci jako právě Anderle, Bernik⁶⁶, Capogrossi⁶⁷. Baukunst Galerie v Kolíně začala systematicky uveřejňovat katalog Anderleho grafického díla s úvodním textem, který sepsal Jiří Kotalík. První samostatnou výstavu měl Jiří Anderle v Baruch Gallery v Chicagu. Dále společně s výtvarnými umělci Jaroslavem Hořánkem⁶⁸ a Vladimírem Suchánkem založili hudební skupinu s názvem Grafičanka. Později se k nim připojil Karel Demel⁶⁹, Jiří Slíva⁷⁰ a Jan Pacák⁷¹.

Grafický list *Krutá hra pro člověka* (1975) byl označen Haroldem Joachimem, ředitelem oddělení grafiky v Art Institute of Chicago, za nejangažovanější protiválečný list své doby.⁷² Postava se stává trýzněným symbolem těžkého stavu bytí, což je patrné zvláště v cyklu *Relace – mezilidské vztahy*, na kterém Anderle začal pracovat v roce 1975. Téměř poetická lehkost, s jakou je tvořen tento cyklus a převážně přenesené bytosti v něm, jenom zvyšuje dopad jejich odpudivého zevnějšku a jednání. Grafický list *Appassionata* (příloha obr. 18) z roku 1976 je vyvrcholením této mučivé úzkosti. Anderle zobrazuje neodvratný konec civilizace, ve které se rozpadá architektura, a hlavně lidé

⁶⁵ Bernard Schultze (1915–2005) byl německý abstraktní malíř a integrální postava hnutí art informel. [Srov.] Bernard Schultze. *Artnet* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.artnet.com/artists/bernard-schultze/>.

⁶⁶ Janez Bernik (1933–2016) byl jugoslávský malíř, rytec, sochař, ilustrátor a básník. [Srov.] Janez Bernik. *Tate* [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artists/janez-bernik-745>.

⁶⁷ Giuseppe Capogrossi (1900–1972) byl italský malíř. [Srov.] Giuseppe Capogrossi. *Guggenheim Collection online* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/giuseppe-capogrossi>.

⁶⁸ Jaroslav Hořánek (1925–1995) byl český malíř a grafik. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 283.

⁶⁹ Karel Demel (28. února 1942) je český grafik, malíř a ilustrátor. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 133.

⁷⁰ Jiří Slíva (4. červenec 1947) je český karikaturista, ilustrátor a grafik. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 1018.

⁷¹ Jan Antonín Pacák (1941–2007) byl český malíř, grafik, kreslíř, ilustrátor a hudebník. [Srov.] Jan Antonín Pacák. *Antikvariát Avion* [online]. 2022 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.antikavion.cz/autor/jan-antonin-pacak>.

⁷² [Srov.] HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 27.

se proměňují v přízračné stíny připomínající oběti jaderné katastrofy. Tichý zánik etických hodnot v normalizačním Československu je skrytý za radostnou propagandou a zcela materialistickými zájmy. Další jeho cyklus s názvem *Žrouť*, který vznikl v roce 1978, je však symbolem ani ne tak přirozeného, jako spíše nenasytné touhy po moci a materiálním blahobytu. V Anderleho variaci na *Dámu ve žlutém* (příloha obr. 19) od Alessandra Baldovinettiho⁷³ (Il sorriso) z roku 1978 se objevuje motiv, který se stal charakteristickým znakem jeho figurativního stylu. Téma křehkosti lidského života a iluze světské moci jsou nejvýrazněji zpracovány v cyklu *Fragmenty*, který započal roku 1979. Tyto grafické listy představují přímou metaforu zranitelnosti všeho, co považujeme za trvalé, a nesou stopy ničivých účinků času a hmatatelné otisky násilí a zániku.⁷⁴

Počátkem 80. let Anderle pracoval na cyklech *Horacius: Quid sit futurum cras, fuge quaerere!*, *Danteho Božská komedie*⁷⁵ a *Vanitas – Pomíjivost*, které se nadále věnují tématům, jež proti sobě staví naši fyzickou smrtelnost a věčnou, obecně lidskou zkušenost rozkoše, bolesti, radosti a smutku. Elegance je v nich konfrontována s groteskností, mládí se stárím a dočasný přepych života s nevyhnutelnou přítomností smrti. Díla čerpají neobyčejnou narativní přesvědčivost právě z dialogu mezi těmito prvky. Téma Dantovy nešťastné lásky k Beatrice Portinariové⁷⁶ symbolizuje v Anderleho díle tragédii našich marných nadějí, zatímco Danteho cesta Peklem, Očistcem a Rájem slouží coby velmi výmluvný a nosný základ pro Anderleho vlastní umělecké zkoumání různých stupňů lidské existence.⁷⁷ V cyklu kreseb, obrazů a grafik zvaném *Iluze a realita* se projevuje čas. Autor na základě černobílé fotografie zachycuje monumentální rozuzlení lidského příběhu a své postavy přitom zřídka svléká do naha, aby tváří v tvář čelily neúprosnému osudu, a vyrovnaly se tak rozdíly v jejich společenském postavení.

⁷³ Alesso Baldovinetti (1427–1499) byl italský raně renesanční malíř a kreslíř. [Srov.] Alessandro Baldovinetti. *Italian Old Masters* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://italianoldmasters.wordpress.com/category/alessandro-baldovinetti/>.

⁷⁴ [Srov.] Odhalení vnitřního bytí. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

⁷⁵ Božská komedie, vrcholné dílo Danta Alighieriho, v němž hlavní hrdina prochází postupně Peklem, Očistcem, provázený Vergiliem, i Rájem, kde je průvodkyní jeho zesnulá drahá Beatrice, aby se nakonec vrátil na zemi. Epos se skládá celkem ze stovky zpěvů, první zpěv Pekla je úvodem k celému eposu, dále pak každá část obsahuje třicet tři zpěvů. Celkem má Komedie 14 233 veršů. [Srov.] Božská komedie, Dante Alighieri. *Databáze knih.cz* [online]. 2008 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/bozska-komedie-5183>.

⁷⁶ Beatrice Portinari byla hlavní inspirací pro Danteho Božskou komedii. Byla dcerou Folca Portinariho, florentského bankéře. Byla provdaná za Simona de Bardiho, ale tři roky po svatbě zemřela, v pouhých čtyřiaadvaceti letech. [Srov.] Beatrice and Dante. *Florence Inferno* [online]. 2016 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.florenceinferno.com/beatrice-portinari/#beatrice-portinari-biography>.

⁷⁷ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 9.

Proniká skrze vnější slupku a odhaluje duši uvnitř. To platí převážně o díle *Elita I* (příloha obr. 20) z roku 1982.⁷⁸ Tento cyklus vznikl od roku 1979 po návštěvě Paříže, kde ho velice ovlivnila retrospektivní výstava Pabla Picassa a fotografie Diany Arbusové⁷⁹, která představovala život v bizarních a krutých podobách. Tento cyklus byl počátkem osmdesátých let několikrát oceněn právě pro svůj obsah a výborné výtvarné zpracování. Kresba *Apokalyptický jezdec II* (1981) (příloha obr. 21) je součástí tohoto souboru. Anderleho vizuální představy zde kondenzují ve smyslově uchopitelný objekt, který má nejenom symbolickou hodnotu základní duchovní představy (iluze), ale i bezprostřední naléhavost své materiální existence (reality). Středem obsahové stránky se stává člověk ve své existenci, posunutý v čase nebo v představivosti autora do jiné roviny bytí. Na tyto cykly reagoval Jiří Mašín, známý kritik umění, roku 1983:

*„Jiří Anderle vytvořil v letech 1980–1982 dva mimořádné cykly: Pocta Dianě Arbusové a cyklus Iluze a realita. Jsem přesvědčen, že se tu jedná o autentická, autochtonní díla, ojedinělá v celém současném světovém umění, hluboce lidská, jejichž středem se stává člověk ve své existenci, posunutý v čase nebo v představivosti autora do jiné roviny bytí. ‚Krutost pravdy‘ v obou cyklech není samoučelná, je metaforická, vzrušující, odhalující lidskou pravdu. Oba cykly jsou výrazem spontánní lidské zainteresovanosti autora, jeho hlubokého humanismu, jemuž propůjčuje svou výtvarnou řeč tlumočící osudovou katarzi.“*⁸⁰

Grafické listy *Voják a nevěsta* (1980) (příloha obr. 22) a *Voják a matka s děťátkem* (1982) (příloha obr. 23) patří také do výše jmenovaného cyklu.⁸¹ Zde je rovněž přítomen aspekt lidské existence a lidská postava je pojata jako samostatná kategorie, zachycená v pravdivosti výrazu – fotogenicky přesné zachycení tváře, reálném a pravdivém detailu. O pravdivosti se může divák přesvědčit prostřednictvím dobové fotografie, která tvoří součást kompozice jako koláž. Anderlemu ovšem nejde pouze o přesný záznam autentického fotografického snímku, ale také o figurální kompozici, která je volně

⁷⁸ [Srov.] Odhalení vnitřního bytí. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

⁷⁹ Diane Arbusová (1923–1971) byla americká fotografka známá především svými intimními černobílými portréty. Často fotografovala lidi na okraji společnosti, včetně duševně nemocných, transgender lidí a cirkusových umělců. [Srov.] Diane Arbus. *Artnet* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.artnet.com/artists/diane-arbus/>.

⁸⁰ [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 319.

⁸¹ [Srov.] TETIVA, Vlastimil. *České umění XX. století: 1970–2007: 8. 9. 2007 – 15. 6. 2008: Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou, Hlavní sál*. V Hluboké nad Vltavou: Alšova jihočeská galerie, 2007. s. 97.

rozvinuta do prostoru a prolíná se s abstraktní tvarovou konfigurací rozloženou v ploše. Toto „reálně“ ztvárněné grafickou sítí čar dovoluje podrobný průzkum plochy. Vede k nalezení siločar sloužících k dynamické a rytmické elementarizaci představy – iluze. Samotný reálný objekt, což je v tomto případě lidská postava, přechází od dekorativnějších představ k bizarním útvarům, zakotveným v poloze ironizující fantastiky. Tato charakteristika se objevuje i v obrazové kompozici *V kleci* (1986), kde navíc vzniká napětí mezi iracionalitou imaginace s potřebou včlenit tento existenciální svět zpět do reality. Ze shluku jemných čar a barevných skvrn se vynořuje monumentální monstrum, které se hrozivě tyčí nad skupinou lidí, uvězněných v kleci. Toto dílo je parafráze soudobé úzkosti, pohrom, ale především „smyslu pro proměny“, ono „werden“, typické pro tuto dobu.⁸² Anderleho aktivní vztah k dědictví nejvýznamnějších osobností výtvarného umění se naplno projevil v cyklech grafických listů z 80. let nazvaných *Dialogy se starými mistry* (příloha obr. 24). V dokonalém přepracování motivů z děl takových mistrů, jako byl Bosch, Dürer, Cranach⁸³, Caravaggio⁸⁴, Rembrandt⁸⁵, Rubens⁸⁶, Goya⁸⁷ a Ingres⁸⁸, Anderle potvrdil trvalou platnost hodnot, které tito umělci zastávali, tím, že je staví do konfrontace s tématy převzatými z brutálního a amorálního kontextu 20. století. Tyto grafické listy mají nesporné lyrické kvality, ale jejich úkolem není pouze okouzlit – naopak, nutí nás k hlubokému zamyšlení nad kulturním poselstvím. Anderle nás oslovuje prostřednictvím rozměru času, který je sice zřetelně usazený v minulosti, ale přesto je účinným prostředkem k vyjádření mravních zásad a pochopení osudů tehdejší doby.⁸⁹ Roku 1981 švédské Národní muzeum ve Stockholmu vystavilo retrospektivu jeho grafik a o rok později v centrální expozici benátského bienále byl vystaven obrazový cyklus *Iluze a realita*. Vzpomínka na silný zážitek na náměstí svatého Marka před lety ho přivedla k cyklu *Commedia*

⁸² [Srov.] TETIVA, Vlastimil. *České umění XX. století: 1970–2007: 8. 9. 2007 – 15. 6. 2008: Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou, Hlavní sál*. V Hluboké nad Vltavou: Alšova jihočeská galerie, 2007. s. 98.

⁸³ Lucas Cranach starší (1472–1553) byl významný německý renesanční malíř, tiskař a obchodník. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 354.

⁸⁴ Michelangelo da Caravaggio (1573–1610) byl italský malíř, kterému se klasické modely nelíbily a „ideální krásou“ pohrdal. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 390.

⁸⁵ Rembrandt van Rijn (1606–1669) byl nejvýznamnější nizozemský malíř a grafik. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 420.

⁸⁶ Peter Paul Rubens (1577–1640) byl vlámský malíř, jeden z největších světových malířů v historii a mistr barokního stylu. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 397.

⁸⁷ Francisco José de Goya y Lucientes (1746–1828) byl španělský malíř a rytec. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 485.

⁸⁸ Jean-Auguste-Dominique Ingres (1780–1867) byl francouzský malíř a vůdčí představitel klasicismu v malbě. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 504.

⁸⁹ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 8.

*dell'arte*⁹⁰. Další Anderleho prezentace na benátském bienále na výstavě Arte allo specchio se uskutečnila v roce 1984. Národní galerie v Praze usilovala o zařazení těchto děl do svých sbírek, ale protože Anderle nebyl na seznamu umělců schválených tehdejšími režimem, nikdy k tomu nedošlo. V roce 1986 vyučoval grafiku na Kokoschkově⁹¹ letní akademii v Salzburgu.⁹²

Jiří Brdečka, (1917-1982), byl český kreslíř, karikaturista, ilustrátor, filmový kritik, teoretik, dramaturg, autor, režisér a scenárista animovaných i hraných filmů. Pouze v jediném případě byl i výtvarníkem svého filmu, a to s názvem *Pro nemoc zavřeno* z roku 1975, na kterém spolupracoval téměř s dvaceti výtvarníky – zejména s Kamilem Lhotákem⁹³, Zdeněkem Seydlem⁹⁴, Jiřím Trnkou, Jiřím Anderlem a dalšími. Přesto byl jeho výtvarný přínos pro československou školu animovaného filmu podstatný, zejména v profesionálním ovládnutí všech technologií a postupů, v imaginaci, osobitosti a humoru. Byl stejně suverénní v poloze sarkastického humoru, v bizarní grotesce, v křehké poezii i baladickém patosu, v akční, artistní i naivně expresivní výtvarné poetice. Získal desítky cen u nás i v zahraničí.⁹⁵

Ve druhé polovině osmdesátých let Anderle znovu pracoval na kresebných sériích, v nichž na jednom archu papíru rozvinul fantazijní i geometrické motivy, které byly přípravou pro pozdější, složitější obrazy. Již zmíněná výstražná tematika beznaděje a utrpení vyvrcholila v obrazech Morových sloupů.

Svébytné místo zaujímá cyklus *Apokalyptická genetika I, II* (příloha obr. 25, 26). Ten vznikl v letech 1983–1994 a je velký 260 × 190 centimetrů. Byl tvořen vrstvením ofsetem vytištěných obrazů hlav a částí těla, což vytvořilo řadu mutací, které zřetelně varují před nebezpečím hrožícím těm, kdo arogantně zasahují do evolučních procesů

⁹⁰ Commedia dell'arte je divadelní žánr vycházející z individuální invence herců. [Srov.] Odhalení vnitřního bytí. *Anderle.cz* [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

⁹¹ Oskar Kokoschka (1886–1980) byl rakouský malíř, ilustrátor a grafik, kromě toho ale i spisovatel a autor divadelních her. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 569.

⁹² [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 8.

⁹³ Kamil Lhoták (1912–1990) byl český malíř, grafik a ilustrátor. Od roku 1942–1948 byl členem Skupiny 42 a od roku 1945 také členem SČUG Hollar. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 447.

⁹⁴ Zdeněk Seydl (1916–1978) byl český malíř a grafik narozený v Třeboni. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 733.

⁹⁵ [Srov.] HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 87.

v přírodě.⁹⁶ Má představovat výstrahu před civilizačním zánikem, s nímž si lidstvo zahrává experimentováním s genetikou. Ve střídajících se podobách přírody v průběhu ročních dob se odvíjí nikdy nekončící téma zrodu, vývoje, průběhu a zániku života. Krajina se proměňuje, stromy vyrůstají a lidská generace po sobě přirozeně následuje. Vztahy mezi lidmi se řídí neměnnými pravidly, i když nastává civilizační pokrok a společnost je technicky vyspělejší. Cyklus je také reakcí na život za komunistického režimu a na jeho necitlivé snahy řídit lidskou duši.

Figurální podoba *Commedia dell'arte* se stala jeho celoživotním tématem. Přitahovala nejmladší generace a současně Jiřímu Anderlemu otevřela cestu na mezinárodní scénu, kde se stal jedním z nejvyhledávanějších grafiků. Tyto kurtoazní náměty provází tvorba s humanistickou tematikou. V polovině osmdesátých let začal Anderle pracovat na závažném souboru *Commedia dell'arte* (příloha obr. 27). Zobrazuje život v celé pestrosti, krutosti, absurditě i nepřirozeném veselí. Upozorňuje na nebezpečí hrubosti a bezpráví, zákeřnosti i lstivosti, despotických společenství, kde rovnoprávnost je nahrazována násilím. Vztahy jsou pokřiveny, lidé si nasazují masky, pod kterými skrývají utajované vlastnosti. Autor postupně rozvíjí metaforu krále a šaška, jako kdyby se jednalo o jednotlivá jednání tragikomické hry sledující rozpad jejich vztahu. Král zpočátku šaška shovívavě toleruje, ale posléze jej pronásleduje, a nakonec nechá popravit. Je to mimořádně příhodná metafora, zvláště pak v kontextu 20. století.⁹⁷ Soubor o velikosti 96 × 72 centimetrů je tvořen olejem. Po tomto cyklu přicházejí monstrózní hlavy a figury. V kontrastu měkkých linií a ostrých hrotů se prolínají, ruší nebo sčítají pozitivní i negativní síly. Tyto hlavy, figury, dialogy a hrůzné příběhy mají výstražný obsah, který je na první pohled zřetelný. Varují před překračováním obvyklých hranic v jednání mezi lidmi, nabádají k dodržování morálních zásad, jejichž porušování může vést k chaosu a ztrátě hodnot. Hlavní je udržovat pokoru před přírodou, kterou by civilizace měla respektovat, aby neohrozila její podstatu.

V následujícím cyklu *Appassionata humana* Anderle ještě zdokonalil svůj způsob zobrazení ctností a neřestí. Dojemné obrazy babičky a dítěte (o to hlubší, protože se jedná o tvář jeho vlastní babičky) a rukou zakrývajících truchlící tvář ještě více zdůrazňují nenávistné vize nejnižších instinktů člověka, které se tak ocitají v centru

⁹⁶ [Srov.] Odhalení vnitřního bytí. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

⁹⁷ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 10.

pozornosti.⁹⁸ Tento cyklus vznikl v letech 1990–1991 a zaujímá historické místo rozkvětu kulturní svobody, který nastal po listopadové revoluci v roce 1989.⁹⁹ Osmdesát kreseb, které patří do tohoto cyklu, bylo v roce 1991 reprodukováno v publikaci se zásadním esejem Václava Havla¹⁰⁰ Slovo o slovu.¹⁰¹ Po listopadu 1989 se tvorba Jiřího Anderleho začala projasňovat a začaly se mu otevírat nové cesty a možnosti. Raná témata jsou oživena a obohacena. Často se vynořují prvky, se kterými jsme se kdysi setkali, pouze v jiném kontextu. V některých obrazech ztvárňuje poznání přírody, která přechází do abstraktních forem. Mimo bezprostřední kresebné studie vznikají také monumentální kompozice. Téhož roku také tvořil ilustrace pro knihu povídek od Franze Kafky, kterou vydalo nakladatelství Odeon. Roku 1989 spolupracoval s galerií GÖTZ Stuttgart.¹⁰²

Při pohledu na období 70. a 80. let Jiří Anderle shrnul svou práci a osobní situaci takto: *„Po vpádu sovětských vojsk svět na západ od nás žil v euforii blahobytu a svobody, ale u nás se čas zastavil. Jako by se té železné oponě podařilo ten nezkrotný živel, kterým plynoucí čas je, pod sebou uskřípnout a znehybnit. V mém ateliéru, ležícím pár kroků od Pražského hradu, sídla moci, vznikaly postupně cykly grafik, ale koncem sedmdesátých let víc a víc obrazy.“*

Roku 1990 zemřela majitelka Baukunst Galerie Irena Gerlingová a odchodem Gerda Köhrmanna skončila Anderleho dvacetiletá spolupráce s touto galerií.

1.4 Anderleho grafické dílo a ilustrativní tvorba

V grafice se Jiří Anderle věnuje především hlubotiskovým technikám, leptu či suché jehle, jeho grafické listy v sobě nesou odkaz pomíjivosti, existenciální úzkost člověka z vnějšího světa i plynutí času a osamění.¹⁰³ Anderleho primárním tématem je lidská tvář,

⁹⁸ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 10.

⁹⁹ [Srov.] tamtéž, s. 10.

¹⁰⁰ Václav Havel (1936–2011) byl český dramatik, esejista, disident a kritik komunistického režimu. Prezidentem v letech 1989–2003. [Srov.] Václav Havel. *Pražský hrad. Prezidenti v minulosti* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/vaclav-havel>.

¹⁰¹ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 10

¹⁰² [Srov.] ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 319.

¹⁰³ [Srov.] Anderle Jiří. *Hollar. Sdružení českých umělců grafiků HOLLAR Praha. Galerie české grafiky s tradicí od roku 1917* [online]. Copyright © Hollar 2023. [Cit. 2023-01-17]. Dostupné z: <http://hollar.cz/umelci/jiri-anderle/>.

protože na ní se odráží vnitřní svět člověka a lidstva, společně s celou škálou duševních stavů od harmonie až po agonii.

Hlubotisk, který Anderle při své tvorbě používá, je tiskařský postup, při němž je otisk snímán za značného tlaku z rytých nebo leptaných rýh štočku, do nichž je barva vetřena. Štoček bývá z mědi, oceli, zinku, mosazi nebo stříbra. K těmto technikám se používají speciální hlubotiskové barvy. Ty musí být řídké, tekuté, aby dobře vyplnily jemné partie vyleptané kresby a aby se jejich přebytková část dala stěrkou z tiskové formy lehce setřít. Obsahují speciální lehká dehtová barviva a jejich pojidlem jsou řídké těkavé kapaliny, jako například benzin, proto nepříjemně páchnou.¹⁰⁴ Do tisku z hloubky patří rytinky jako třeba oceloryt, mědiryt, suchá jehla, mezzotinta, ruleta, muleta. Mezi lepty patří měkký kryt, akvatinta, tečkovaný lept.¹⁰⁵ Suchou jehlu používal Jiří Anderle ve své tvorbě nejčastěji. Jedná se o techniku tisku z hloubky, jak je zmíněno výše, při níž je kresba do štočku ryta jehlou namísto rydlem. Vryp jehlou nevyhrnuje z brázdy štěpinu (závitkový drátek) jako rydlo, nýbrž kov rozhrnuje, takže zanechává po obou stranách brázdy vyhrnutý hřebínek, který před tiskem není odstraňován vyhlazením. Tento hřebínek bohatě zachycuje vtíranou barvu, která v otisku dává čáře tónovou bohatost, rozplývavost, stínovost a měkkost. Jehla rozhrnující kov ztěžuje vedení přímek a stejně obtížně se jehlou vedou i křivky. Rychlé opotřebení hřebínku tím, že projíždí lisem, snižuje postupně kvalitu tisku.¹⁰⁶

Z Anderleho grafických listů z dob konce padesátých let a prvních let socialismu vyzařuje úzkost, ale prosvítá také naděje, přetvářka se střetává s přirozeností. Tradiční kresebné, grafické a malířské prostředky hrají rozhodující úlohu, ale jsou doplněny a oživeny různými výtvarnými pokusy, které zaujaly v šedesátých letech významné místo. Strukturální grafika se vytvářela mísením nitrolaku s popelem, pískem a jinými materiály. V publikaci Jiří Anderle je možné spatřit základní chronologicky dělené dílo, jehož přehlednosti napomáhá členění do tematických celků.

Anderle se ve svých technicky dokonale provedených listech snaží zachytit skutečnost a současnost. Fantaskní hlavy připomínají vojáckou hrůznost protiplynových masek a vyvolávají v divákovi pocit úzkosti, nejistoty nebo dokonce marnosti

¹⁰⁴ [Srov.] RAMBOUSEK, Jan. *Slovník a receptář malíře-grafika*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954. Výtvarné umění. s. 182.

¹⁰⁵ [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 366.

¹⁰⁶ [Srov.] tamtéž, s. 249.

a nesmyslnosti, tedy přesně takový pocit, který zažívali lidé během válečné doby. Obrací se pro inspiraci k nepřekonatelným kresbám Albrechta Dürera, k dílům Andrey Mantegni¹⁰⁷ nebo pro křehké scény k tvorbě Antoina Watteaua¹⁰⁸. Do těchto vzpomínek stejně vstupuje obraz současnosti ve své absurditě, směšnosti, tragice a zdánlivé bezvýchodnosti. Porovnáme-li grafickou práci s kresebným dílem, zaznamenáváme zkušenou ruku kreslíře, jenž zasahuje do všech výtvarných disciplín, ve kterých je kresba naprostým základem. Znalosti a dovednosti grafického řemesla podporují kresebný talent a napomáhají k virtuóznímu výsledku díla. To jsme mohli spatřit v souvislosti s prestižní cenou X Ceny VI. Boudníka, která byla Jiřímu Anderlem udělena v roce 2005 Občanským sdružením Inter-Kontakt-Grafik v Clam-Gallasově paláci v Praze, a to za významný přínos v české moderní grafice, neboť se stal od 60. let minulého století přední osobností české a světové grafiky.¹⁰⁹ Do té doby získal 50 významných mezinárodních ocenění včetně sedmi cen Grand Prix. V roce 1999 časopis Grapheion: Evropská revue o moderní grafice v čísle 3–4 publikoval rozhovor vedený ředitelkou časopisu Simeonou Hoškovou s Jiřím Anderlem. Probírali spolu umělcovu dráhu a vzpomenu na významné souborné výstavy, které proběhly v Praze. V roce 1995 se uskutečnila výstava kreseb a grafik v Národní galerii a v roce 1996 bylo souborné malířské dílo vystaveno v Císařské konírně Pražského hradu. V té době vznikly významné grafické cykly *Vanitas*, *Dialog se starými mistry*, *II. Sorriso*, *Portrét v čase*, *Apokalyptická genetika* a *Iluze a realita*, která získala v Lublani v roce 1982 Grand Prix. V rozhovoru umělec vysvětluje, co ho vede k tomu tvořit v cyklech a jak pracuje s tématy právě především od 60. do 90. let. Zamýšlí se nad obecnými pojmy dobra a zla, mládí a stáří, krutosti a bezbrannosti.

Zcela zvláštní místo v imaginární krajině české poezie zaujímá Guillaume Apollinaire, v jehož díle zanechala zřetelnou stopu návštěva Prahy v březnu 1902 jako u jednoho z mála francouzských básníků. Konkrétně se jedná o povídky s názvem *Pražský chodec* (soubor povídek Kacíř & spol., které přeložil F. X. Šalda a Jaroslav Zaorálek), oživující mýtus bludného Žida. Následuje neméně legendární překlad a ilustrace *Pásma bratrů Karla a Josefa Čapkových*, dvojnásobné mistrovské dílo vydané v únorovém čísle Června roku 1920 a téhož roku v knižní podobě. Překlady Apollinairova díla přibývaly a sdružovaly slavné spisovatele a výtvarníky, mezi které patřil například

¹⁰⁷ Andrea Mantegna (1431–1506) byl italský renesanční malíř. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 256.

¹⁰⁸ Jean-Antoine Watteau (1684–1721) byl francouzský malíř považovaný za prvního z mistrů rokoka. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 452.

¹⁰⁹ [Srov.] Grapheion: *Evropská revue o moderní grafice*. Praha: Středoevropská galerie a nakladatelství, 1999. Vyd. 11–12, č. 3–4.

Jaroslav Seifert, Jindřich Hořejší, Josef Šíma, Václav Mašek, Toyen a další. S více než padesáti přeloženými tituly, z toho několika antologiemi, patřil k nejvydávanejším a také nejvlivnějším francouzským básníkům v Československu. Básníkův význam se odráží také v živém zájmu výtvarníků o jeho tvorbu – Josefa Čapka¹¹⁰, Vladimíra Suchánka¹¹¹, dvojice Toyen¹¹² – Jindřich Štyrský¹¹³, Karla Teiga¹¹⁴, Vlasty Dyrynkové, ale také Jiřího Anderleho, jenž dílo doplnil o dva signované lepty (příloha obr. 28, 29). Apollinaire byl velkým inspirátorem celé české avantgardy, a to zejména surrealistického hnutí.¹¹⁵

Dále Jiří Anderle ilustroval dílo od Bohumila Hrabala s názvem *Libeňské artikule* (1994), pro které vytvořil deset kolorovaných a signovaných leptů s věnováním v titulu (příloha obr. 30).¹¹⁶

1.5 Umělcovo malířské dílo

V Anderleho kresbě a malbě dochází ke složitému prolínání světél a barevných odstínů, přesné reálné tvary přecházejí do abstraktních shluků rázných expresivních tahů štětcem. Stále ovšem převažuje ponurá atmosféra. Lidé se uzavřeli do sebe a obrátili se ke svému soukromému životu. Automatizovaná kresba od počátku vytvářela spleť sítě jeho kompozic, do nichž se zachycovaly tváře, postavy, sny, dialogy krásy a ošklivosti, dobra a zla. Tato dialektika kontrastů zůstala už základním prvkem celého Anderleho díla.¹¹⁷ Formy kreseb a obrazů byly sevřenější a do všech důsledků dotažené.

¹¹⁰ Josef Čapek (1887–1945) byl český malíř, grafik, dramatik, prozaik a autor próz pro děti, žurnalista, výtvarný teoretik a kritik. [Srov.] Josef Čapek. *Databáze knih.cz* [online]. 2009 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/josef-capek-817>.

¹¹¹ Vladimír Suchánek (1933–2021) byl český grafik, člen Sdružení českých umělců grafiků Hollar. [Srov.] Vladimír Suchánek. *České galerie.cz* [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://ceskegalerie.cz/cs/umelci/vladimir-suchanek-umelec-grafik-a-gentleman>.

¹¹² Marie Čermínová (1902–1980) byla česká malířka. [Srov.] Marie Čermínová. *Databáze knih.cz* [online]. 2009. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/marie-cerminova>.

¹¹³ Jindřich Štyrský (1899–1942) byl český malíř, fotograf, grafik, výtvarník, básník, představitel surrealismu a teoretik. [Srov.] Jindřich Štyrský. *Databáze knih.cz* [online]. 2009. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jindrich-styrsky-1815>.

¹¹⁴ Karel Teige (1900–1951) byl archivářem města Prahy, topografem, právním historikem. [Srov.] Karel Teige. *Databáze knih.cz* [online]. 2009. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/karel-teige-7952>.

¹¹⁵ [Srov.] MARÈS, Antoine a Tereza RIEDLBAUCHOVÁ, ed. *Naše Francie: francouzská poezie v českých překladech a ilustracích 20. století*. Přeložili Naděžda MACUROVÁ a Jiří PELÁN. Praha: Památník národního písemnictví, 2018. s. 81.

¹¹⁶ [Srov.] Bohumil Hrabal. *Libeňské artikule. Antikvariát Vltavín* [online]. [Cit. 2023-04-06]. Dostupné z: <https://www.antikvariati-vltavin.cz/aukce-polozka/bohumil-hrabal-libenske-artikule>.

¹¹⁷ FYMAN, Vladimír, MAŠÍN, Jiří a Jiří ANDERLE. *Obrazy, grafika [katalog výstavy], Karlovy Vary, květen–červen 1986*. Karlovy Vary: Galerie umění, 1986. Národní knihovna ČR. Digitální knihovna Kramerius [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a1a151b0-ce11-11e8-bc37-005056827e51?page=uuid:0c9659c0-5134-11e9-b3de-5ef3fc9bb22f>.

Obrazy kombinované s koláží, například *Starý příběh* a *Dalekát' cesta má, marné volání!*, (příloha obr. 31) z roku 1985 svým tragickým expresionismem, nejen že shrnují uplynulá léta Anderleho vývoje, ale zároveň nám připomínají, že i když je především známý jako grafik, vytvořil spoustu děl i jako malíř. Malba se u Anderleho objevila na počátku 60. let, ale roku 1975, kdy začal pracovat na již výše zmíněném cyklu grafických listů s názvem *Relace – mezilidské vztahy*, hrála významnou roli. V jeho prvních zralých dílech je zřejmá neobyčejná citlivost k působení struktury, barvy a formy a ta se pak stala charakteristickým rysem jak jeho malířského, tak i grafického díla. Cyklus *Iluze a realita*, o němž jsme se již zmínili, právě spojoval nervní, lineární kvality jeho grafiky, plasticitu a plynulost jeho malby.¹¹⁸

1.6 Anderleho inspirace primárními kulturami

Jedním z nejdůležitějších rysů díla Jiřího Anderleho je všudypřítomná inspirace primárními kulturami, ještě donedávna označovanými jako „primitivní“. Přítomnost této inspirace trvale poskytuje jeho výrazu charakter.

*„Africké umění působí slovy nepopsatelnou silou, strhujícím bohatstvím forem, hlubokou lidskostí, tajemným poselstvím do budoucnosti. Převratně ovlivnilo 20. století a zůstává inspirujícím, životodárným pramenem čisté vody v pestré mozaice kultur světa.“*¹¹⁹

Jiří Anderle, podzim 2003

Přírodní umění od počátku 20. století výrazně ovlivňuje vývoj uměleckého myšlení, ačkoli tento vliv se dlouho omezuje na to, co z umění národů čerpají jednotliví umělci nebo hnutí. Primitivní artefakty vyvolávají zájem etnografů od 18. století a dlouho byly vnímány jednoduše jako projevy „zaostalého“ myšlení „primitivních“ kultur. Počátkem 20. století začaly být považovány za předměty s vlastní mistrovskou uměleckou totožností a mocí, které se zcela vzpírají jakémukoli západnímu historickému srovnání.¹²⁰ Od roku 1905 řada umělců objevila především umění západní Afriky.

¹¹⁸ [Srov.] Odhalení vnitřního bytí. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

¹¹⁹ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, [2003].

¹²⁰ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 47.

Malíři, které řadíme k fauvismu, Maurice de Vlaminck¹²¹, André Derain¹²², Henri Matisse a také Pablo Picasso. Tehdejší umělci neměli nijak velké znalosti z antropologie, fascinoval je převážně duch těchto neznámých předmětů a zkoumání stylizace, kterou nabízely. Obdivovali je i surrealisté, kteří chtěli znovu prozkoumat stav moderního člověka, zvláště André Breton, Max Ernest, Joan Miró a další.¹²³

Jiří Anderle se v roce 1964, kdy byl s Černým divadlem v Austrálii, setkal s kresbami Australců. Tato díla mu otevřela další bránu inspirace pro jeho následující vývoj a byla podnětem ke kresbám, které tvořil právě v Austrálii. Kresby australských domorodců následně připravily cestu jeho cyklům *Hlavy* a *Bez kůže*, o nichž jsme se již zmínili. Podobně jako Australci zpodobnili vnější tvary anatomie ryb či klokanů, Anderle se rozhodl dát vnější tvar vnitřním pochodům moderního člověka. Od této doby se začal aktivně zajímat o kultury a výrazové formy ležící mimo hlavní proudy západního umění. Každý tento předmět, ať už maska, tanec, buben, měl zvláštní úlohu, která byla nezbytná k fungování a blahobytu společnosti. Léčit nemoci, svolávat kletby, poučovat, chránit jednotlivce a vesnice zaháněním nebo zaříkáváním zlých lidských nebo zvířecích duchů, komunikovat s předky, podpořit plodnost a nalézt vodu. Předměty často vyráběli řezbář společně se šamanem, kteří tak dávali konkrétní podobu kolektivní osobnosti.¹²⁴

Cyklus *Pradávný*, který vznikl v roce 1998, je inspirován primitivním uměním. Anderle se v něm obrátil k počáteční fázi kolektivního lidského vědomí, k okamžiku první komunikace, vzájemného působení a konfliktů. Cyklus je tvořen z monumentálních pláten zobrazujících totemické obrazy bytostí obývajících svou samostatnou dimenzi. Na těchto obrazech, z nichž některé byly vytvořeny na nenapnutém plátně připomínajícím „kůži“, jsou Anderleho typické spletené čáry vetkány do silné vrstvy základu, a vytvářejí tak dynamiku, která je základem nezměrné organické vzájemné závislosti. Anderleho obrazy nám ukazují jinakost našeho bytí a upozorňují nás na skryté rozměry lidské identity. Tento cyklus také zahrnoval řadu plastických masek umístěných

¹²¹ Maurice de Vlaminck (1876–1958) byl francouzský malíř období fauvismu a kubismu. Maurice de Vlaminck. *Art+.* *Vše o trhu s uměním* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.artplus.cz/cs/autor/1447-vlaminck-maurice-de>.

¹²² André Derain (1880–1954) byl francouzský malíř a sochař. Maloval ve stylu fauvismu. [Srov.] Malíř Derain byl nepřímou obětí nacistů. V závěru života se uzavřel, jako by chtěl sám na sebe zapomenout. *Náš region* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://nasregion.cz/malir-derain-by-l-nepirimou-obeti-nacistu-v-zaveru-zivota-se-uzavrel-jakoby-chtel-sam-na-sebe-zapomenout-174104/>.

¹²³ [Srov.] K expozici afrického umění. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

¹²⁴ [Srov.] K expozici afrického umění. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

na plátně, které jsou vytvořené kombinací modelování a malování. Grimasa z plátna a vláken na těchto dílech nalézá protějšek v kožených maskách používaných při iniciačních obřadech kmenů v severozápadní Tanzanii.¹²⁵

K dalším dílům patří samostatný polyptych¹²⁶ *Sedm strážců* (1999) a *Kroniky metafor* (1998), nakreslené a namalované na volné kusy plátna spojené na vodorovné tyči, popisující prapůvodní mýty dávných předků.¹²⁷

Anderleho zaujetí pro africké primitivní umění s jeho neobyčejnou působivou výstižností a úchvatným psychologickým realismem učinilo další krok, když si vytvořil soukromou sbírku kmenových artefaktů. Za posledních pár let se jeho sbírka výrazně rozrostla a dnes obsahuje díla zásadního významu. Anderle byl každý den konfrontován s jejich evokativní přítomností, a proto pocítil nutkání zareagovat na jejich tiché hlasy a spojit svou energii s jejich. Výsledkem tohoto dialogu je jeho poslední cyklus *Pohled dopředu a zpátky* (2002), v němž specifické předměty ve své úplnosti provokují umělce k tomu, aby se pokusil odhalit jejich záhadu na plátně. Kmenové hlavy se dvěma tvářemi hledícími opačným směrem můžou připomínat také minulost a budoucnost nebo tento svět a svět duchů a zřetelně souzní s Anderleho vlastním výrazovým prostředkem figurativní psychologické syntézy. Anderle takto zkoumá lidskou podstatu, nachází neotřelé přístupy k pohledu na věčná témata zrození, života a smrti.¹²⁸

1.7 Umělcova tvůrčí činnost na konci 20. století a po roce 2000

Počátkem 90. let se Jiří Anderle věnoval tématu, které představuje pravděpodobně to největší v ideologickém a kulturním vývoji západní civilizace. Vybíral si témata z bible a jedinečným způsobem zpracoval některé události, zejména *Poslední večeři*. Podobně jako Leonardo da Vinci¹²⁹, který se vzdal dřívější nauky a její posvátné interpretace

¹²⁵ [Srov.] K expozici afrického umění. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

¹²⁶ Vyřezávaný nebo malovaný objekt složený nejméně ze dvou a obvykle více než tří panelů. Většina polyptychů fungovala jako oltářní obrazy. Někdy bývají panely sklopené, takže je lze otevírat a zavírat. [Srov.] Polyptych. *Oxford Reference* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100336243;jsessionid=E17856596A2B105BE4AE9F04E751B672>.

¹²⁷ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 49.

¹²⁸ [Srov.] tamtéž, s. 49.

¹²⁹ Leonardo da Vinci (1452–1519) byl italský malíř, představitel renesanční malby, mimo jiné autor nejslavnějšího obrazu zvaného Mona Lisa. Jednalo se o všestrannou renesanční osobnost. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 291.

Poslední večeře a místo toho tento výjev ztvárnil jako bezprostřední lidské drama, kdy Ježíš oznamuje, že jeden z jeho učedníků jej zradí. Anderle plní svá díla s tímto tématem tragickým pocitem předurčenosti. V obraze Poslední večeře je atmosféra této scény vyjádřena bez jakékoli figurativní ikonografie. Naturalistické vyobrazení kalichu, chleba a talířů výrazně kontrastuje se zářivými, nehmotnými formami nahoře, což zesiluje jejich nadpozemské a duchovní kvality. Věcné poselství Poslední večeře v tomto stavu daleko přesahuje jeho náboženský kontext.¹³⁰ Navzdory nástupu demokracie v této zemi a všem výhodám, které přináší, se Anderle stále hluboce soustřeďuje na osud jednotlivce v širší struktuře moderní společnosti. Cesty do Spojených států inspirovaly Anderleho v polovině 90. let k vytvoření řady zásadních obrazů, na nichž je každodenní městský život zachycen v nesouvislé, snové dimenzi.¹³¹ Praha v té době byla silně ovlivněna Západem a stala se kulisou pro tyto ironicky zobrazené scény. V roce 1995 Národní galerie v Praze vystavila v paláci Kinských retrospektivu jeho grafiky a kresby. O rok později proběhla výstava jeho grafického díla v Istituto Nazionale per la Grafica – Calcografia v Římě, dále byly grafiky vystaveny v Panorama Museu Bad Frankenhausen a retrospektiva malířského díla v Císařské konírně Pražského hradu.

Od roku 1997 Jiří Anderle nahrává ve svém malířském ateliéru vzpomínkový pořad Láska za lásku. Dodnes bylo odvysíláno několik stovek hodinových pořadů. Daroval je rozhlasu k jeho výročí. V roce 2005 začal Český rozhlas z Galerie Anderle vysílat zábavný pořad Dva v Africe. S Jiřím Suchým¹³² v tomto pořadu zpovídali významné osobnosti vědy a kultury. Během následujících šesti let bylo odvysíláno 56 hodinových pořadů.¹³³

Mimořádný význam pro jeho další tvorbu měla výstava, která se uskutečnila roku 1998, s názvem „Mistrovská díla kreseb a grafiky posledních pěti století“ v Metropolitním

¹³⁰ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003, s. 11.

¹³¹ [Srov.] Umělec jako kronikář svého století. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

¹³² Jiří Suchý (1931) je český divadelník, herec, hudebník, textař, zpěvák, básník, skladatel, spisovatel, filmař, grafik, výtvarník, divadelní režisér, komik a sběratel. Je spoluzakladatelem Divadla Na zábradlí a Semaforu. [Srov.] Jiří Suchý. *Životopis* [online]. 2020 [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.jiri-suchy.cz/zivotopis/>.

¹³³ [Srov.] Jiří Anderle. *Český rozhlas* [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/jiri-anderle-5002182>.

muzeu umění v New Yorku, kde mezi díly Dürera, Rembrandta, Goyi, Gogha¹³⁴ a Picassa objevil i svou grafiku *Zavřené dveře* z roku 1978.¹³⁵

V roce 1998 začal Anderle pracovat na sérii obrazů tvořících narativní skupiny po čtyřech dílech. Tento cyklus, který nese název *Ulice*, ostře a citlivě zobrazuje každodenní divadlo pouličních výjevů v překvapivém spojení banálních a halucinačních prvků. Figurativní scéna zasazená do nelítostného, předvídatelného mateřského kontextu je postupně uchváćena vše stravujícím vírem, který rozpouští jak fyzickou logiku toho, co vidíme, tak i duchovní rámec naší emocionální reakce na viděné. Náš svět nemůžeme brát jako samozřejmost.¹³⁶ V roce 1999 vytvořil sérii děl inspirovaných sentimentálními pohlednicemi, které si lidé posílali na počátku 20. století. Z nich vytrhl několik romantických pohlednicových motivů a zasadil je do obrazového prostoru s brutálními a groteskními formami. Tato pohlednicová série děl se později stala velkou inspirací pro cyklus obrazů s názvem *Na závěr století*. V těchto dílech se odehrává spousta motivů, v nichž Anderle interpretuje historické události a lidi, kteří se jich účastnili. Specifické historické odkazy se zde mísí s komplikovanou sítí organických forem a nezdědk křiklavých barev, jejichž pomocí umělec vyjadřuje celou škálu pocitů vycházejících z nálady určitého tématu, na které se soustředí. Některá z těchto děl jsou téměř zcela založena právě na takové formě, která ze základního charakteru doby nebo události vytváří symbolickou abstrakci. Kromě různých milníků 20. století (Versailleská mírová smlouva, druhá světová válka, železná opona, Černobyl, sametová revoluce, rozhlas, televize) se Anderle zabývá tématy, jež jsou mnohem abstraktnější, ale neméně důležitá pro situaci, v níž se nachází moderní člověk: globalizace, sexuální obtěžování, společnost, břímě budoucnosti a jiné.¹³⁷

Umění Jiřího Anderleho je z velké části založeno na tematických cyklech. Díla vzniklá v roce 2000 dostala souhrnný název *Nostalgie konce* a po monumentálních sériích děl zaměřených na hlavní témata, kterými se zabývá moderní člověk, se Anderle vrátil k tlumenějším obrazům menšího formátu introspektivní povahy. Tyto vysoce zhuštěné a uzavřené obrazy znázorňují tvory – konstrukce, které se vynořují z hlubin

¹³⁴ Vincent van Gogh (1853–1890) byl nizozemský malíř a kreslíř. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. s. 544.

¹³⁵ [Srov.] Oficiální životopis k připravované výstavě v Obecním domě. Anderle.cz [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

¹³⁶ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 12.

¹³⁷ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 12.

umělcovy fantazie.¹³⁸ Stejného roku byl obrazový cyklus *Na závěr milénia* vystaven v Kongresovém centru Praha u příležitosti zasedání Mezinárodního měnového fondu. Později se Anderleho tvorba soustřeďuje na globální perspektivu a do cyklu *New Age*, ze kterého pochází dílo *Křik* (příloha obr. 32), který vznikl v letech 2001–2002, se promítají teroristické útoky 11. září a motivy z jeho osobního světa. Cyklus je vytvořen akrylovými barvami a je ve velikosti 150 × 150 centimetrů.

Další důležitý rok je 2001, kdy založila Nadace Milady a Jiřího Anderlových spolu s Městskou částí Prahy 6 Obecně prospěšnou společnost Pelléova vila¹³⁹. Základním motivem pro založení této společnosti bylo provozování zrekonstruované Pelléovy vily v Bubenči jako galerie výtvarného umění, místa pro pořádání výstav, koncertů, seminářů a dalších společensko-kulturních aktivit včetně poskytování služeb spojených s provozem galerie – propagační činnosti a spolupráce se zahraničními institucemi obdobného zaměření.¹⁴⁰ Slavnostní otevření galerie se odehrálo 27. listopadu 2003, kdy společně se starostou Prahy 6 Tomášem Chalupou se ho zúčastnila i řada významných hostů v čele s tehdejšími prezidentem České republiky Václavem Klausem¹⁴¹. Vila sloužila více než deset let také jako muzeum věnované obrazům, grafikám, kresbám, které vznikly během šedesáti let tvorby Jiřího Anderleho a které doplňovala jeho sbírka primitivního afrického umění. Galerie Anderle uzavírá svou činnost k datu 30. března 2014 ukončením partnerství ze strany radnice. Zakladatelům se totiž nepodařilo shodnout se na koncepci dalšího využití vily.¹⁴²

Roku 2006 Jiřímu Anderlemu prezident České republiky udělil medaili Za zásluhy v oblasti kultury a byl jmenován čestným občanem Prahy 6. Později roku 2008 se uskutečnila retrospektiva grafiky v Cincinnati Art Museum. O tři roky později, roku 2011, Anderlemu ministr kultury České republiky udělil Medaili Artis Bohemiae Amicis za šíření dobrého jména české kultury. Roku 2013 pak dostal evropskou cenu

¹³⁸ [Srov.] tamtéž, s. 12.

¹³⁹ Pelléova vila. Vilu postavil v letech 1889–1890 architekt Rudolf Koukola na zakázku pro Marii Knoblochovou. Je součástí významného širšího urbanistického celku reprezentativních vil konce 19. a začátku 20. století při Slavíčkově ulici a patří mezi nejznámější vily v této diplomatické a rezidenční oblasti, která se rozkládá od křižovatky Špejchar až ke Královské oboře. [Srov.] O vile. Historie budovy. *Vila Pellé* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://villapelle.cz/vila-o-nas/o-vile/>.

¹⁴⁰ [Srov.] DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. s. 172.

¹⁴¹ Václav Klaus (1914) je bývalý ministr financí, zakladatel Občanské demokratické strany, později předseda vlády České republiky a prezident České republiky v letech 2003–2008. [Srov.] *Václav Klaus. Životopis* [online]. 2010 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/2470>.

¹⁴² [Srov.] O vile. Historie budovy. *Vila Pellé* [online]. [Cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://villapelle.cz/vila-o-nas/o-vile/>.

Trebbia za tvůrčí činnost. O rok později byla jeho expozice z Pelléovy vily, kvůli ukončení činnosti, o které jsme se již zmínili výše, přemístěna do nové galerie v jeho rodném Pavlíkově.¹⁴³

Roku 2009 měl Anderle retrospektivní výstavu v domě U Kamenného zvonu. Výstava s názvem *Batrachomyomachia* – podle krátké epické básně s českým překladem Žabomyší válka – obsahovala obrazy, grafiky a plastiky z let 1959–2009. Název se vztahuje především k dílům posledních let, ve kterých Anderle s ironií a nadhledem reflektuje společenské proměny, vytvářející zároveň směšné i odpudivé jevy. Přesvědčivě o tom vyprávějí cykly *Trapné scény* z let 2006–2008 a *Celebrity*. Jako materiál k trapným scénám použil Anderle umělohmotné ubrusy s banálním dekorem, v plastice *Otisky celebrit* využil prkna, na kterých jsou také sádrové otisky. Kurátorem výstavy byl Richard Drury^{144, 145}

Jiří Anderle již dnes patří k těm autorům, jejichž osobité dílo nalezlo svůj vlastní rukopis přetvářející básnivou vizí realitu v tvorbě, která se plně řadí k imaginativním a zároveň nejpozitivnějším proudům nejen našeho, ale i evropského umění.¹⁴⁶

1.7.1 Významná ocenění v oblasti grafické tvorby

Grafika má dlouhou historii. Po vynálezu fotografie přešlo od roku 1839 mnoho úkolů předchozích staletí souvisejících s šířením obrazových zpráv na nová média. Větší měrou byly rozšiřovány obrazové reportáže z aktuálních událostí, snímky osobností, krajin a staveb, a především reprodukce uměleckých děl. Zejména v poslední kategorii došlo k bouřlivému technickému rozvoji: v technice tisku z výšky, práci s dřevorytem nebo leptem do zinku, v hlubotisku s vynikající technikou heliorytiny,

¹⁴³ [Srov.] Oficiální životopis k připravované výstavě v Obecním domě. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.

¹⁴⁴ Richard Frederick Drury (1967) je výtvarný kritik a historik umění, kurátor moderního a současného umění, galerijní pracovník, překladatel, redaktor a vysokoškolský pedagog. [Srov.] Richard Drury. *Galerie Středočeského kraje* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://gask.cz/lide/richard-drury/>.

¹⁴⁵ [Srov.] KOVAŘÍK, Petr. Ironicky shovívavý pohled na žabomyší války. *Pražský deník* [online]. 2009 [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: https://prazsky.denik.cz/kultura_region/ironicky-shovivavy-pohled-na-zabomysi-20090722.html.

¹⁴⁶ FYMAN, Vladimír, MAŠÍN, Jiří a Jiří ANDERLE. *Obrazy, grafika [katalog výstavy], Karlovy Vary, květen–červen 1986*. Karlovy Vary: Galerie umění, 1986. Národní knihovna ČR. Digitální knihovna Kramerius [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a1a151b0-ce11-11e8-bc37-005056827e51?page=uuid:0c9659c0-5134-11e9-b3de-5ef3fc9bb22f>.

kterou vynalezl Karel Klíč ¹⁴⁷, nebo ve světlotisku, technice tisku z plochy, založené na vytvrzování chromové želatiny osvitem. Rozvoj těchto reprodukčních technik přispěl k tomu, že využití grafiky se zúžilo na vlastní oblast umění.¹⁴⁸

Počátkem šedesátých let došlo k takovému vzestupu grafických edicí, že se hovořilo o boomu. Ten vyvrcholil v sedmdesátých letech a skončil, jak už to bývá, prudkým pádem. Mimořádná obliba grafiky té doby byla dána mimo jiné tím, že se umělci naučili pracovat s barvou a s tiskem z více desek.¹⁴⁹

Bienále v Lublani, Tokiu, Portoriku nebo Krakově umožnila srovnávat, přenášet a prezentovat mimořádné výkony vynikajících umělců z různých koutů světa, které prostřednictvím edic a putovních výstav rychle vstoupily do všeobecného povědomí.¹⁵⁰

14. června 1995 se v Lublani sešli členové mezinárodní jury 21. bienále grafiky a pod předsednictvím francouzského kolegy Pierra Restanyho¹⁵¹ formulovali závěrečný protokol, z něhož citují: „*Jury konstatuje celkovou vysokou kvalitu předváděných děl. Pro vývoj dnešního grafického umění je příznačná skutečnost, že dochází ke znovuobjevování a prohlubování všech možných tradičních prostředků tištěné grafiky.*“¹⁵²

Náš svět se nachází uprostřed téměř nepředstavitelného vývoje techniky, komunikačních médií a společenských změn, v jejichž rámci získají individuální rozvoj a fenomén využívání volného času zcela nové dimenze. Člověk bude potřebovat – víc než kdy jindy – řeč umění, které mu poskytne odpovědi na otázky, jež si klade.

¹⁴⁷ Karel Václav Klíč (1841–1926) byl český malíř, kreslíř, karikaturista, grafik, vynálezce hlubotisku a heliogravury (1878). HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 352.

¹⁴⁸ [Srov.] *Grapheion: Evropská revue o moderní grafice*. Praha: Středoevropská galerie a nakladatelství, 1999. Vyd. 11–12, č. 3–4. s. 5.

¹⁴⁹ [Srov.] *Grapheion: Evropská revue o moderní grafice*. Praha: Středoevropská galerie a nakladatelství, 1999. Vyd. 11–12, č. 3–4., s. 6.

¹⁵⁰ [Srov.] tamtéž, s. 6.

¹⁵¹ Pierre Restany (1930–2003) byl francouzský výtvarný kritik a filozof. [Srov.] Pierre Restany. *Czwiki* [online]. [Cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://czwiki.cz/Lexikon/Pierre_Restany.

¹⁵² [Srov.] *Grapheion: Evropská revue o moderní grafice*. Praha: Středoevropská galerie a nakladatelství, 1999. Vyd. 11–12, č. 3–4. s. 7.

Grafika toho bude schopna a jako kdysi peintre-graveur¹⁵³ naplní přání Eugène Delacroix¹⁵⁴, který od umění požadoval, aby bylo „svátkem pro naše oči“.¹⁵⁵

Jiří Anderle získal za svou kreslířskou, grafickou a malířskou tvorbu mnoho prestižních ocenění, např. v oblasti grafického umění 50 cen, což nemá obdoby. Svou první cenu získal už roku 1954 za kresbu týdeníku Shankar's Weekly v indickém Novém Dillí. Pokračoval hned roku 1968, kdy získal cenu Ex aequo (2. Miedzynarodowe biennale grafiki v polském Krakově), hned o rok později Grand Prix (1. Biennale Internationale de Gravure ve městě Liège v Belgii). Roku 1978 vyhrál hlavní cenu, zlatou medaili v Irsku (4. Listowel International Graphic Art Open Exhibition). O dva roky později vyhrál hned čtyři ceny v jednom roce – první na 6. Internationale Graphik-Biennale v Norsku, čestnou medaili na 8. Miedzynarodowe biennale grafiki v Polsku, čestnou cenu na World Print Council a zvláštní cenu na World Print Council v San Franciscu v USA a množství dalších zahraničních ocenění. Získal také čestnou cenu na Trienále evropské volné grafiky v Praze.¹⁵⁶

¹⁵³ Peintre-graveur – umělec, který vytváří originální tisky, na rozdíl od těch, které jsou reprodukcemi jiných děl. Peintre-graveur. *Oxford Reference* [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100314202>.

¹⁵⁴ Eugène Delacroix (1798–1863) byl nejvýznamnější francouzský malíř období romantismu. [Srov.] Eugène Delacroix. *Databáze knih.cz* [online]. 2009. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/eugene-delacroix-27277>.

¹⁵⁵ [Srov.] *Grapheion: Evropská revue o moderní grafice*. Praha: Středoevropská galerie a nakladatelství, 1999. Vyd. 11–12, č. 3–4. s. 7.

¹⁵⁶ ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s. 314.

II. Praktická část

2 Průběh praktické tvůrčí části

Druhá kapitola této bakalářské práce se zaměřuje na praktickou část a prezentuje konvolut kresebných studií a volné kresby tvořené různými technikami. Soubor těchto kreseb je volnou interpretací Anderleho děl zejména po stránce námětové. Hlavním motivem je autoportrét autorky práce a autorčiných rodinných příslušníků.

2.1 Hlavní inspirace

Hlavní inspirací se pro praktickou část stal motiv hlavy, který sám Jiří Anderle často používal ve svých dílech. Anderle v rámci svého oblíbeného nekonečného tématu člověka ve věčné proměně životních situací a v čase ztvárňuje motiv hlavy v různých podobách. Vybírá si novorozence pro jejich čisté tváře, staré lidi, kterým rychle utíká čas, lidi v obyčejných situacích a s různými pocity. Především je však v jeho práci zakotveno přímé vcítění do reality, do tísnivé atmosféry doby a životních zlomů a mezníků. Vyzařuje z ní racionální pochopení přírodních principů a zákonitostí a zároveň okouzlení mikrosvěty i nepoznatelnými dimenzemi vesmíru. Je v ní obsažena krása jediného okamžiku i nepředstavitelná nekonečnost času.¹⁵⁷

2.2 Realizace výtvarné části

První skicový materiál pro tvorbu praktické části je zhotovený autorčin autoportrét pomocí fotografie (příloha obr. 33, 34), který se propisuje v tvorbě praktické části po celou dobu. Pro kresebnou a skicovou část je zpočátku použit prosvětlovací box, a to za účelem seznámení se s anatomíí hlavy, její stavby a jejího nastudování. Pro tuto studii je použit papír s lehkou gramáží – tzv. japonský papír – a tužka o tvrdosti 7B a 8B. Jemnost papíru autorce umožnila získat detailní popis hlavy a ten se poté propisoval do všech děl. Tento proces studování, při kterém vzniklo několik skicových materiálů, autorce napomohl pro její další tvorbu. Postupně tento princip opustila a přešla ve volnou autorskou tvorbu. První skicový materiál je autorky profil, který je dominantou celého výsledného díla. Okolní hlavy jsou ztvárněné pouze lehce volnou rukou (příloha obr. 35).

¹⁵⁷ ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. s.15.

Další skica je spojením kresby tužkou a autoportrétu. Autorka se zaměřuje na určité detaily hlavy, které v díle zvýrazňuje (příloha obr. 36). Třetí skica (příloha obr. 37) je téměř totožná, s tím rozdílem, že je zde zobrazován profil autorky.

Poslední ze série skicových materiálů je zhotoven pomocí tužky. Znázorňuje dvě naproti sobě umístěné hlavy. Pravá je více detailní, levá je tvořena velice volně jedním tahem (příloha obr. 38).

V následujících skicách je patrné zapojení barvy ve spojení s tužkou o tvrdosti 7B a 8B. V této formě vznikla dvě díla v různých podobách. Jako podklad autorka využila stále měkký a velice savý japonský papír. Jedna výsledná studie (příloha obr. 39) je tvořena pouze barvou. Autorka zvolila odstíny akvarelové žluté barvy, kterou hodně naředila s vodou a velice jemně s lehkým tahem zhotovila profil portrétu. Zaměřila se na detail ucha, kde smícháním dvou odstínů docílila kontrastu, a tím dodala skice určitý rozměr.

Pro další črtu je zvolena barva společně s tužkou. Autorka používá dvě zemité barvy, ve kterých tvoří převážně i Jiří Anderle své grafické listy a díla. Konkrétně je použita šedá a okrová. Barvy jsou hodně jemné a lehkým tahem nanášené na japonský papír, aby výsledek vytvořil spíše jen slabý odraz profilu. Do už suché podoby autorka vstoupila tužkou, kterou zhotovila dva profily vystupující jeden ze druhého (příloha obr. 40).

Později autorka ve své tvorbě přechází k jinému papíru, který je akvarelový, tudíž o silnější gramáži, a zapojila využití tuše společně stále s tužkou a přidáním barevné, žluté tužky. U tohoto díla se autorka volně inspirovala samotným dílem Jiřího Anderleho pod názvem *Dialog* (příloha obr. 41), jež je tvořeno kombinováním více technik. Proto je zvolená černá tuš smíchána s vodou pro její zjemnění na akvarelový papír, jak již bylo zmíněno výše. Tuš je doplněna jak obyčejnou, tak barevnou tužkou a při kresbě se autorka zaměřila na detaily. Obyčejnou tužkou zhotovila tři za sebou umístěné hlavy, u jedné je kladen větší důraz na detail ucha a vlasů kolem něj. Barevnou žlutou tužkou poté doplnila také detail ucha a profilu obličeje (příloha obr. 42).

Inspirací pro další autorčinu práci je dílo Jiřího Anderleho s názvem *Dívky mých snů* z roku 1983 (příloha obr. 43), které je tvořeno olejem. Autorka tudíž volí větší formát papíru než doposud. Je opět použit akvarelový papír s vysokou gramáží, na kterém se

promítají hlavy v různých podobách. Dominuje autoportrét zepředu, který je doplněn dalším z profilu a obohacen o detaily očí a uší. Pro toto dílo jsou zvoleny teplé odstíny barev. Akvarelová žlutá společně s trochou oranžové a hnědé, vše doplněno žlutou a oranžovou tužkou, která umožňuje krásně vykreslit linii ucha a zaměřit se na propracovanost jednotlivých částí. Tu akvarelové barvy sice neumožňují, ale po jejich zaschnutí se dají dobře vrstvit a lze si hrát s jejich intenzitou, jak můžeme vidět ve výsledném díle (příloha obr. 44). Části, které jsou malované akvarelem, jsou tvořené velmi volnou rukou.

U dalšího díla se autorka inspiroje námětem Anderleho grafiky *Stárnutí* (příloha obr. 45), která je tvořena leptem. Zvolila si opět větší formát akvarelového papíru, na každou polovinu zhotovila kresbu jednoho z portrétů, které pomocí techniky zvané lavírování¹⁵⁸ propojila mezi sebou (příloha obr. 46) pomocí černé tuše nařaděné vodou.

V samotném závěru praktické části je zvolen velký formát papíru, na který autorka velice lehce a jemně tvoří portréty jak jí samotné, tak jejích rodinných příslušníků pomocí tužky o tvrdosti 7B a 8B. Jedná se spíše o samovolné vedení ruky po papíře než dokonalé studie hlavy. K tužce se přidává lavírovaná kresba. Pomocí hnědé tuše smíchané s vodou a jemným kulatým štětcem autorka tvoří na papíře obrysy hlav. Technika autorce umožňuje se k práci vracet a barvy vrstvit, což vytvořilo na některých místech větší intenzitu hnědé barvy. Toto poslední dílo je nejvíce uvolněné. Umožňuje nechat ruku tak, ať tvoří sama a není ničím svázána (příloha obr. 47). Používáním zemitých barev se autorka chce nejvíce přiblížit samotnému Jiřímu Anderlemu, který používá tyto odstíny barev, aby dokonale vystihl pocity nelehké doby.

¹⁵⁸ Lavírovaná kresba – lavírovat znamená rozmývat nanesenou barvu. Za kresbu lze někdy považovat i kresbu štětcem a černou barvou nebo černými či hnědými odstíny. Kreslení – lavírovaná kresba [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://grafickekreleni.cz/kresleni-lavirovana-kresba/>.

Závěr

Bakalářská práce *Grafik a malíř Jiří Anderle* se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické výtvarné. Oběma částím je přikládána stejná důležitost, neboť na sebe navazují, vzájemně spolu korespondují a ovlivňují se.

Autorka práce si vybrala výrazného českého žijícího malíře, grafika a kreslíře Jiřího Anderleho zejména pro jeho charakteristický rukopis, pro jeho figurální náměty, virtuózní kresbu, která je patrná a významná v celém jeho výtvarném díle. Jiří Anderle byl pro autorku po celý čas tvorby této práce velkou inspirací díky jeho neotřelému výtvarnému výrazu a ponoření se do duše člověka, pro znázornění jejich vnitřního světa. Jiří Anderle se zamýšlí nad námětem ze všech možných rovin a snaží se zachytit lidi a události v takové podobě, v jaké právě jsou.

Za své velkorysé dílo z kreslířské, grafické a malířské oblasti získal mnoho prestižních ocenění – např. jen v rámci grafického umění získal 50 cen, což nemá obdoby. Ceny mu byly uděleny na trienále v indickém Novém Dillí (1954), v Krakově (1. cena na bienále v roce 1968, v belgickém Liège (bienále Grand Prix, 1969), dále získal hlavní ocenění na Mezinárodním bienále grafiky v Lublani roku 1970 ad. Autorka čtenáři připomíná Anderleho prestižní výstavní expozice v Itálii roku 1982 a 1984 v centrální expozici bienále v Benátkách.

Dílo Jiřího Anderleho je zastoupeno v předních světových sbírkách a muzeích – Metropolitan Museum of Art, New York, Centre George Pompidou, Paris aj.

Zvážíme-li toto vše, uvědomíme si, kolik tvůrčí práce a úsilí ve výtvarné oblasti tento umělec vynaložil. Jiří Anderle je významným grafikem od šedesátých let 20. století, je originální svými náměty, svým výtvarným rukopisem a celkovým přístupem k malbě, v níž se objevují témata války ve své nejobludnější povaze a jeho pocity, které v něm válka a život zanechaly. Jeho dílo – ať už kresebné, grafické, či malířské – je pro odbornou veřejnost trvalou studnicí informací, jak po stránce technické a technologické, tak obsahové.

Teoretická část této bakalářské práce shrnuje do dvou hlavních kapitol zásadní a obecné poznatky, které se týkají života a díla Jiřího Anderleho, jeho studijních cest, pobytů, cest s Černým divadlem až po období a tvorbu posledních let. Jedna z kapitol představuje inspirační zdroje, které poutaly umělcovy představy, od historických námětů

po výrazné umělecké osobnosti, jakými byli například Dürer nebo Goya. Na svých cestách se seznámil se světovým uměním, které postupně promítá do svých nových témat. Speciálně grafické dílo je formováno do početných obrazových cyklů. Šedesátá léta jsou pro Jiřího Anderleho po všech stránkách obdobím inspirujícím a podnětným. Jeho studijní cesty prostupují celou bakalářskou prací, a právě v těchto 60. letech začal nejvíce tvořit.

Díky tomuto umělci československá grafika vzbudila pozornost ve světě a získala si celosvětové renomé.

Na tyto všechny poznatky navazuje praktická část, která zahrnuje vlastní výtvarnou tvůrčí invenci autorky, jejíž kresebný záměr je pojmenován *Studie a kresby hlav*. Autorka předkládá čtenáři celý svůj postup včetně těžkých začátků a nesmělostí. Pokouší se o studie hlav, které však nejsou kopiemi děl Jiřího Anderleho. Snaží se o rytmozování jednoho či více portrétů a autoportrétu v různých kresebných technikách. Pro svoji tvorbu volí kresbu v mnoha různých podobách, jelikož na grafické ztvárnění je nutná větší časová příprava a mnohaleté grafické zkušenosti, které nalézají u Jiřího Anderleho. Za četné poznatky autorka vděčí především publikaci *Jiří Anderle* (1995, Praha: Slovart), jež je psaná samotným umělcem, kterému tímto děkuje. Kniha obsahuje mnoho obrazových zdrojů, reprodukce, které jsou návodem, jak pracovat, jak vést kreslicí či štětcovou stopu. Jak pracovat s obrazovou plochou, jak ji řešit, členit, rytmozovat, dávat do společných vztahů a kompozičně vyvažovat.

Slovy Jiřího Anderleho: „*Kdosi moudrý řekl, že malíř celý život maluje v podstatě jeden obraz. Je-li tomu tak, mým obrazem je lidská tvář. Čím déle se tímto obrazem zabývám, tím silnější mám dojem, že množství forem, kterými lze tento motiv vyjádřit, je snad bezbřehé. Když je ruka vedena podvědomím, záchvěvy nedávných i dávno prožitých vjemů, tušených v pološeru nebo zjevujících se naléhavě a zřetelně, vytváří tvaropisy evokující tváře lidské komedie, které se smějí, šklebí, dívají se ustrašeně, přísně, zoufale, zle, oddaně, smutně. Když se při práci podaří rozeznít tichou hudbu podvědomí, kterou jsme si ve svých nitrech ukládali už od dětství, jsou to ty nejvzácnější chvíle.*“¹⁵⁹

¹⁵⁹ ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995, s. 16.

Seznam použitých zdrojů

Monografické zdroje

1. ANDERLE, Jiří. *Jiří Anderle: panoptikum: obrazy, grafiky, kresby = Cabinet of Curiosities: Paintings, Prints, Drawings*. Přeložila Anna BRYSON GUSTOVÁ a Petra KEY. Praha: Slovart, 2016. ISBN 978-80-7529-272-8.
2. ANDERLE, Jiří. *Jiří Anderle: portfolio*. Praha: Slovart, 2016. ISBN 978-80-7529-282-7.
3. ANDERLE, Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle: [kresby, grafiky, obrazy, objekty: 1954/1995]*. Praha: Slovart, 1995. ISBN 80-85871-66-1.
4. ANDERLE, Jiří a Jan TŮMA. *Zlatý věk*. Praha: Radioservis, 2018. ISBN 978-80-87530-99-3.
5. BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0609-5.
6. DRURY, Richard. *Jiří Anderle – Dialogy: obrazy, grafika, kresby, sbírka afrického umění*. Praha: Slovart, 2003. ISBN 80-7209-557-9.
7. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-143-0.
8. *Grapheion: Evropská revue o moderní grafice*. Praha: Středoevropská galerie a nakladatelství, 1999. Vyd. 11–12, č. 3-4. ISSN 1211-6904.
9. HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0521-8.
10. MARÈS, Antoine a Tereza RIEDLBAUCHOVÁ, ed. *Naše Francie: francouzská poezie v českých překladech a ilustracích 20. století*. Překlad Naděžda MACUROVÁ a Jiří PELÁN. Praha: Památník národního písemnictví, 2018. ISBN 978-80-87376-44-7.
11. RAMBOUSEK, Jan. *Slovník a receptář malíře-grafika*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954. Výtvarné umění.
12. TETIVA, Vlastimil. *České umění XX. století: 1970–2007: 8. 9. 2007 – 15. 6. 2008: Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou, Hlavní sál*. V Hluboké nad Vltavou: Alšova jihočeská galerie, 2007. ISBN 978-80-86952-42-0.

Elektronické zdroje

13. AICA. *Aica International.news* [online]. [Cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://aicainternational.news/about#/aica/>.
14. Alessandro Baldovinetti. *Italian Old Masters* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://italianoldmasters.wordpress.com/category/alessandro-baldovinetti/>.
15. Anderle Jiří. *Hollar. Sdružení českých umělců grafiků HOLLAR Praha. Galerie české grafiky s tradicí od roku 1917* [online]. Copyright © Hollar 2023. [Cit. 2023-01-17]. Dostupné z: <http://hollar.cz/umelci/jiri-anderle/>.
16. Anton Pavlovič Čechov. *Databáze knih.cz* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/anton-pavlovic-cechov-211>.
17. Beatrice and Dante. *Florence Inferno* [online]. 2016 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.florenceinferno.com/beatrice-portinari/#beatrice-portinari-biography>.
18. Bernard Schultze. *Artnet* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.artnet.com/artists/bernard-schultze/>.
19. Bohumil Hrabal. Libeňské artikule. *Antikvariát Vltavín* [online]. [Cit. 2023-04-06]. Dostupné z: <https://www.antikvariat-vltavin.cz/aukce-polozka/bohumil-hrabal-libenske-artikule>.
20. Božská komedie, Dante Alighieri. *Databáze knih.cz* [online]. 2008 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/bozska-komedie-5183>.
21. Braque Georges. *Art+. Vše o trhu s uměním* [online]. 2009. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.artplus.cz/cs/autor/6240-braque-georges>.
22. Diane Arbus. *Artnet* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.artnet.com/artists/diane-arbus/>.
23. Dmitrij Šostakovič. *Česká televize* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/dmitrij-sostakovic/>.
24. Doc. PhDr., CSc. Jiří Kotalík. *Paměť národa* [online]. 2008 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kotalik-jiri-t-1951>.
25. Eugène Delacroix. *Databáze knih.cz* [online]. 2009. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/eugene-delacroix-27277>.
26. Fjodor Michajlovič Dostojevskij. *Databáze knih.cz* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/fjodor-michajlovic-dostojevskij-104>.
27. Francis Bacon. Britský portrét slavného malíře. *Česká televize* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/34750-francis-bacon/>.

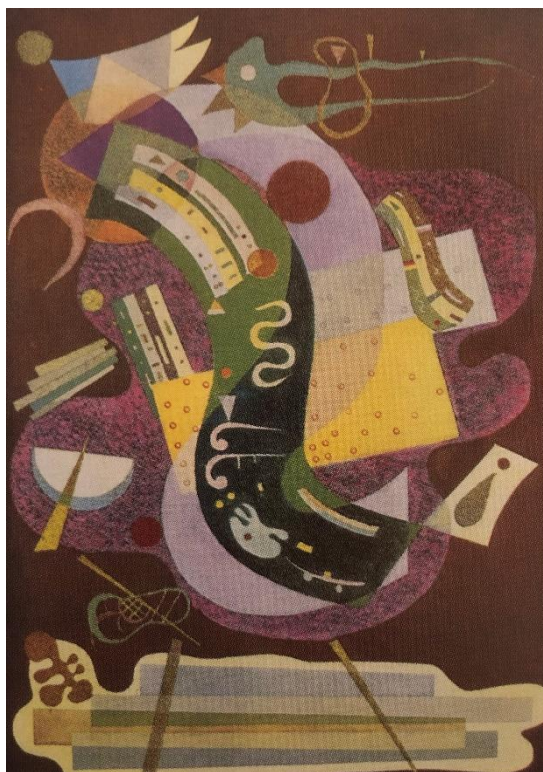
28. Franz Kafka. *Databáze knih.cz* [online]. 2008 [Cit. 2023-04-01] Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/franz-kafka-174>.
29. FYMAN, Vladimír, MAŠÍN, Jiří a Jiří ANDERLE. *Obrazy, grafika [katalog výstavy], Karlovy Vary, květen–červen 1986*. Karlovy Vary: Galerie umění, 1986. Národní knihovna ČR. Digitální knihovna Kramerius [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a1a151b0-ce11-11e8-bc37-005056827e51?page=uuid:0c9659c0-5134-11e9-b3de-5ef3fc9bb22f>.
30. Gerd Köhrmann. *Osobnosti kultury.cz* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <http://www.osobnosti-kultury.cz/gerd-kohrmann-26161.html>.
31. Giuseppe Capogrossi. *Guggenheim. Collection online* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/giuseppe-capogrossi>.
32. Gustave Flaubert. *Databáze knih.cz* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/gustave-flaubert-984>.
33. Ironicky shovívavý pohled na žabomyší války. *Pražský deník* [online]. [Cit. 2023-03-13]. Dostupné z: https://prazsky.denik.cz/kultura_region/ironicky-shovivavy-pohled-na-zabomysi-20090722.html
34. Jan Antonín Pacák. *Antikvariát Avion* [online]. 2022 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.antikavion.cz/autor/jan-antonin-pacak>.
35. Jan Kavan. Grafik, malíř a ilustrátor [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: http://www.gallery.cz/gallery/cz/Vystava/1998_01/Curriculum_Zivotopis.html.
36. Janez Bernik. *Tate* [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artists/janez-bernik-745>.
37. Jean Dubuffet – nepřizpůsobivý individualista v protikulturním boji. *České galerie* [online]. 2021. [Cit. 2023-04-01] Dostupné z: <https://ceskegalerie.cz/cs/co-je-umeni/jean-dubuffet-nepripusobivy-individualista-v-protikulturnim-boji>.
38. Jindřich Štyrský. *Databáze knih.cz* [online] 2008 [Cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jindrich-styrsky-1815>.
39. Jiří Anderle (*1936). *Paměť národa* [online]. [Cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/anderle-jiri-20150623-0>.
40. Jiří Anderle. *Český rozhlas* [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/jiri-anderle-5002182>.
41. Jiří Anderle. *Texty* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: http://www.zacek.artist.cz/jirianderle_texty.htm.
42. Jiří Suchý. *Životopis* [online]. 2020 [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.jiri-suchy.cz/zivotopis/>.

43. Jiří Voskovec. *Česká televize* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/jiri-voskovec/>.
44. Joan Miró. *Osobnosti.cz* [online]. 1996. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/joan-miro.php>.
45. Josef Čapek. *Databáze knih.cz* [online] 2008 [Cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <tps://www.databazeknih.cz/zivotopis/josef-capek-817>
46. Karel Teige. *Databáze knih.cz* [online]. 2008 [Cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/karel-teige-7952>
47. KOLB, Christian. *Albrecht Dürer* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.xn--albrechtdrer-llb.de/>.
48. KOVAŘÍK, Petr. Ironicky shovívavý pohled na žabomyší války. *Pražský deník* [online]. 2009 [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: https://prazsky.denik.cz/kultura_region/ironicky-shovivavy-pohled-na-zabomysi-20090722.html.
49. Kreslení – lavírovaná kresba [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://grafickekresleni.cz/kresleni-lavirovana-kresba/>.
50. Malíř Derain byl nepřímou obětí nacistů. V závěru života se uzavřel, jakoby chtěl sám na sebe zapomenout. *Náš region* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://nasregion.cz/malir-derain-byl-neprimou-obeti-nacistu-v-zaveru-zivota-se-uzavrel-jakoby-chtel-sam-na-sebe-zapomenout-174104/>.
51. Marie Čermínová. *Databáze knih.cz* [online] 2008 [Cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/marie-cerminova-40181>.
52. Maurice de Vlaminck. *Art+.* *Vše o trhu s uměním* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.artplus.cz/cs/autor/1447-vlaminck-maurice-de>.
53. MgA. Jiří Srnec. *Paměť národa* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/srnec-jiri-1931>.
54. Odhalení vnitřního bytí. *Anderle.cz* [online]. [Cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/texty/drury.htm>.
55. Něco z historie. *Black Light Theatre Srnec* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.srnectheatre.com/cs/node/149>.
56. Nikolaj Vasiljevič Gogol. *Databáze knih.cz* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/nikolaj-vasiljevic-gogol-222>.
57. O vile. Historie budovy. *Vila Pellé* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://villapelle.cz/vila-o-nas/o-vile/>.
58. Paul Klee. *Databáze knih.cz* [online]. 2008. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/paul-klee-39771>.

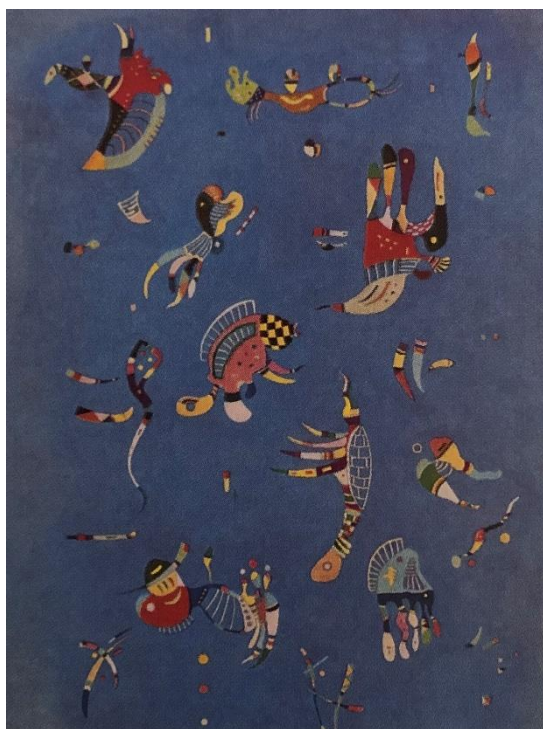
59. Paul Verlaine. *Databáze knih.cz* [online]. 2008 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/paul-verlaine-125>.
60. Peintre-graveur. *Oxford Reference* [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100314202>.
61. Pierre Restany. *Czwiki* [online]. [Cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://czwiki.cz/Lexikon/Pierre_Restany.
62. Polyptych. *Oxford Reference* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100336243;jsessionid=E17856596A2B105BE4AE9F04E751B672>.
63. Prof. PhDr. František Dvořák. *Česká televize* [online]. [Cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/frantisek-dvorak/>.
64. Richard Drury. *Galerie Středočeského kraje* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://gask.cz/lide/richard-drury/>.
65. Rudolf Firkušný, dr. h. c. *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2987.
66. Václav Havel. *Pražský hrad. Prezidenti v minulosti* [online]. 2023 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/vaclav-havel>.
67. Václav Klaus. *Václav Klaus. Životopis* [online]. 2010 [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/2470>.
68. Vladimír Suchánek. *Česká galerie.cz* [online] [Cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://ceskegalerie.cz/cs/umelci/vladimir-suchanek-umelec-grafik-a-gentleman>.
69. Wols. *WikiArt. Visual Art Encyclopedia* [online]. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.wikiart.org/en/wols>.
70. Zdeněk Balaš. *Aukční galerie Platýz* [online]. 2011. [Cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.galerieplatyz.cz/autori/zdenek-balas>.

Seznam příloh

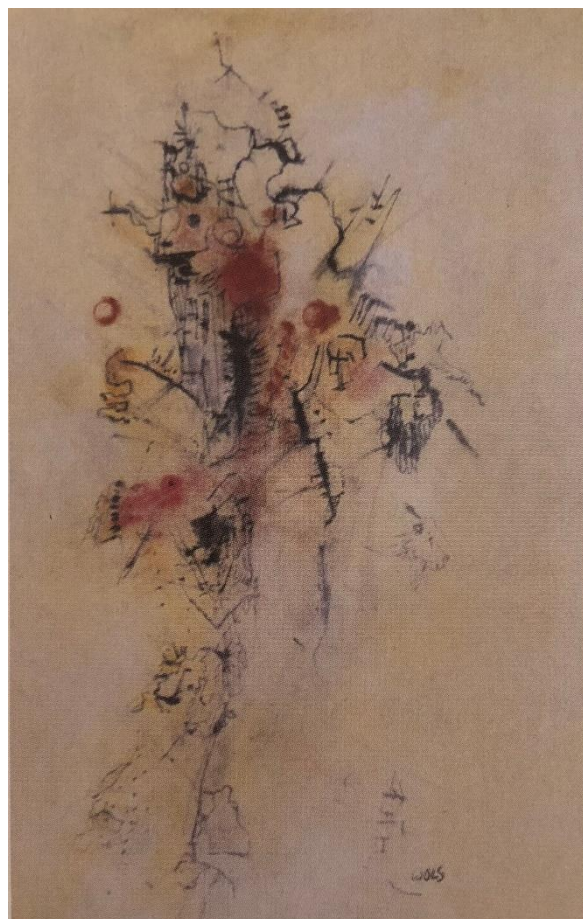
Obrazový materiál k teoretické části

Obr. 1: Vasilij Kandinskij –
Strnulý a skloněný (1935)

Obr. 2: Vasilij Kandinskij –
Nebeská modř (1940)

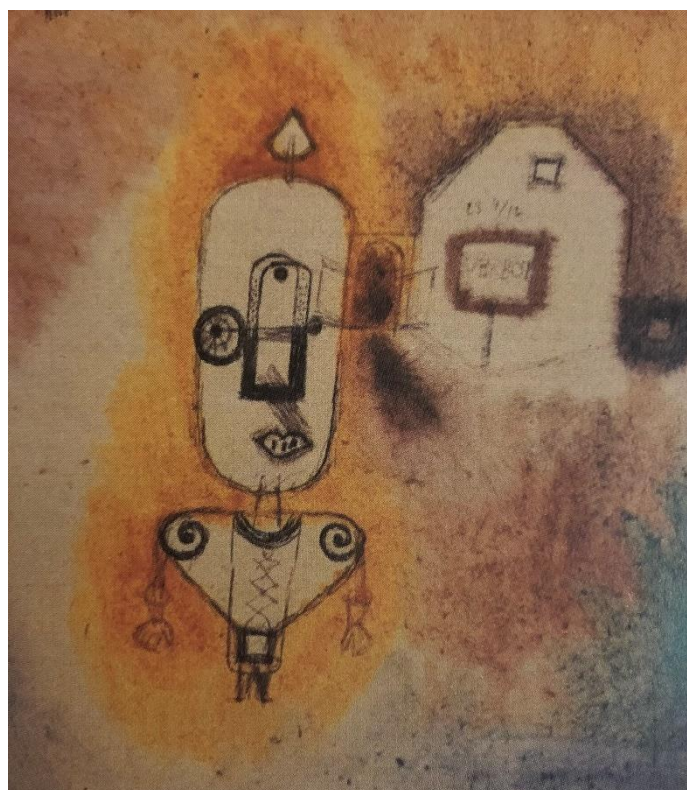
Obr. 3: Wols – Bez názvu (1949)

Obr. 4: Pablo Picasso – Minotaure (1935)

Obr. 5: Jiří Anderle – Tanec s maskou č. 13
(1961)

Obr. 6: Paul Klee – Strážník před svým
domem (1923)

Obr. 7: Hieronymus Bosch – Nesení kříže (1516)

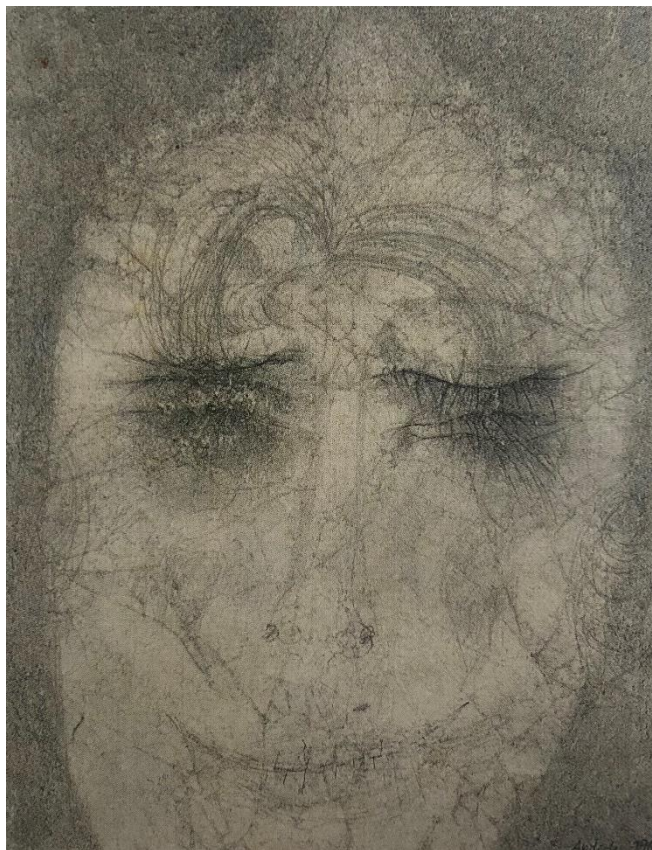
Obr. 8: Jiří Anderle – Maškarní bál (1962)

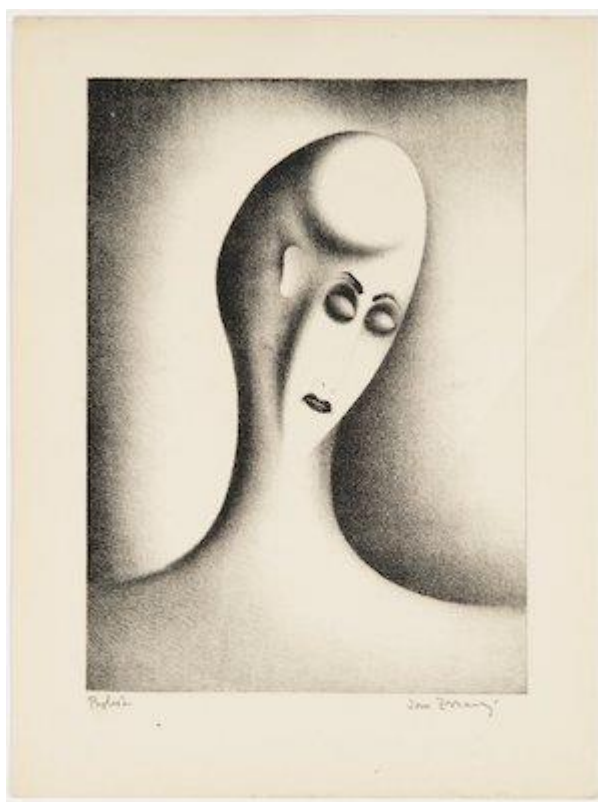
Obr. 9: Hieronymus Bosch – Zahrada rozkoše
(1504)

Obr. 10: Albrecht Dürer – Velká Fortuna (1503)

Obr. 11: Jiří Anderle – Zasněná (1961)

Obr. 12: Jan Zrzavý – Utrpení
(1916)

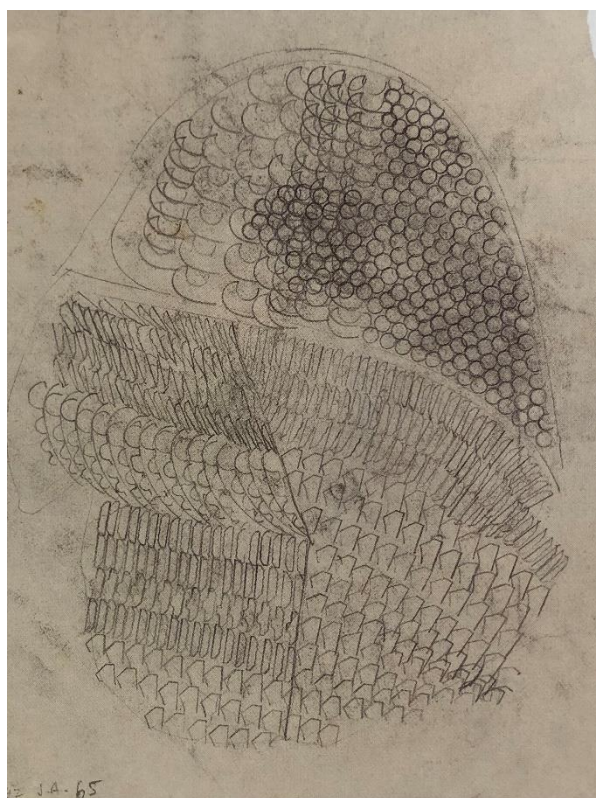
Obr. 13: Jiří Anderle –
Vznášející se (z cyklu Bez kůže),
1965. suchá ihla

Obr. 14: Jiří Anderle – Komedie č. 10
(1969), lept

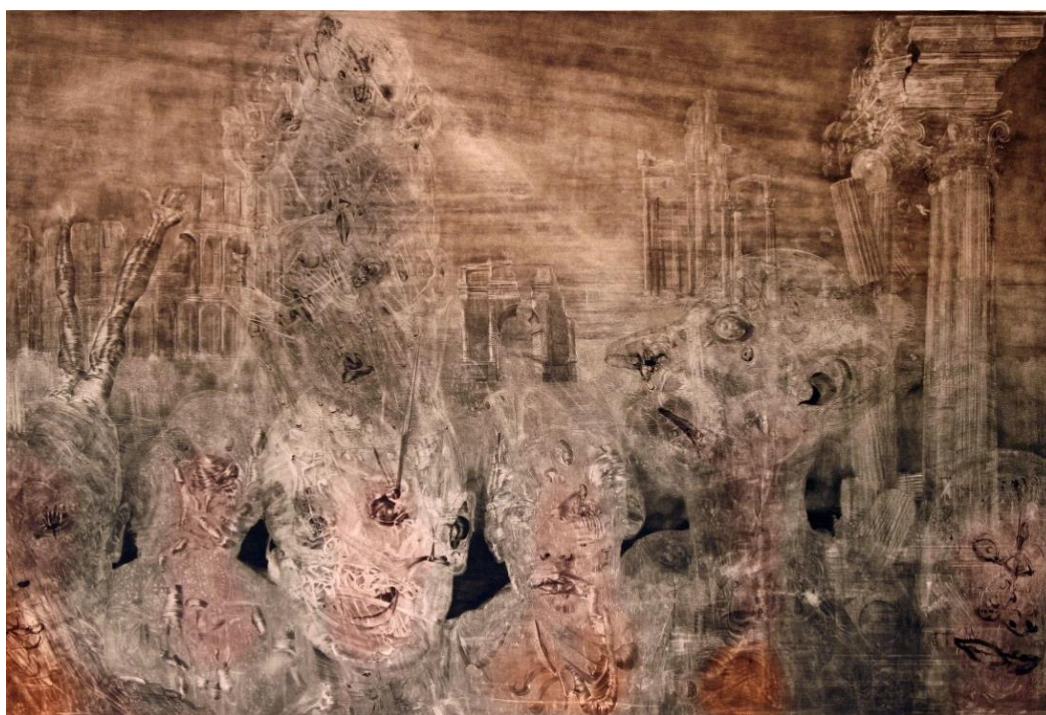
Obr. 15: Jiří Anderle – Lasciate ogni speranza (1968), suchá jehla

Obr. 16: Jiří Anderle – Lasciate ogni speranza (studie), tužka na papíře

Obr. 17: Jiří Anderle – Lasciate ogni speranza (studie), kuličkové pero na papíře

Obr. 18: Jiří Anderle – Appassionata (1976)

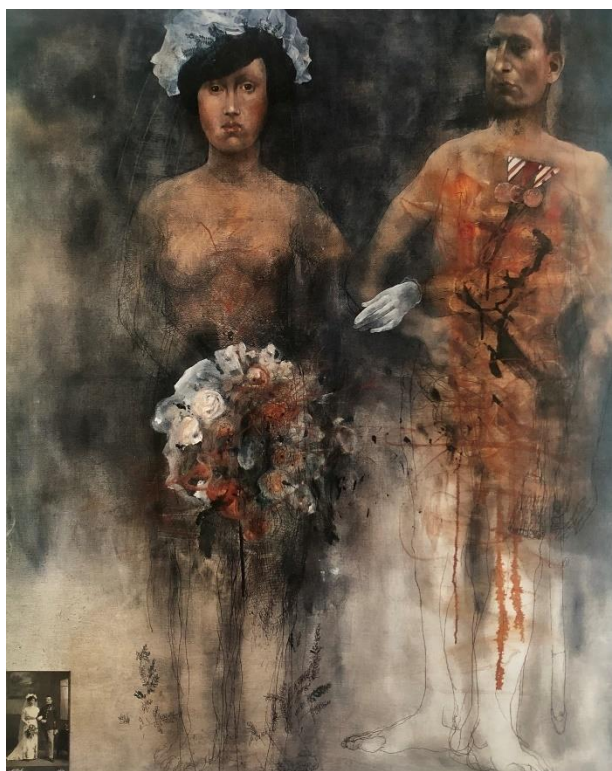
Obr. 19: Jiří Anderle – Variace na téma Úsměv:
Dáma ve žlutém (1976–1978), lept,
kombinovaná technika

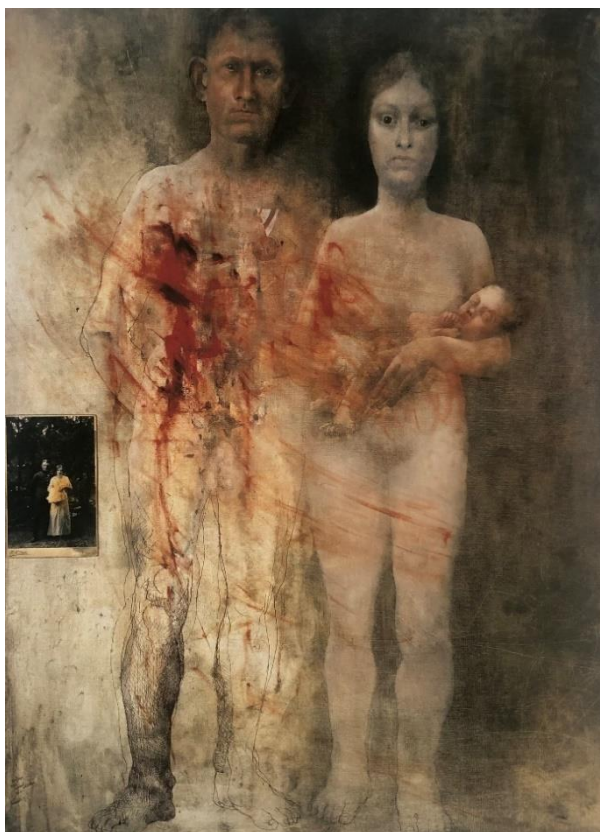
Obr. 20: Jiří Anderle – Elita (1987), kresba

Obr. 21: Jiří Anderle – Apokalyptický jezdec (1981), olej

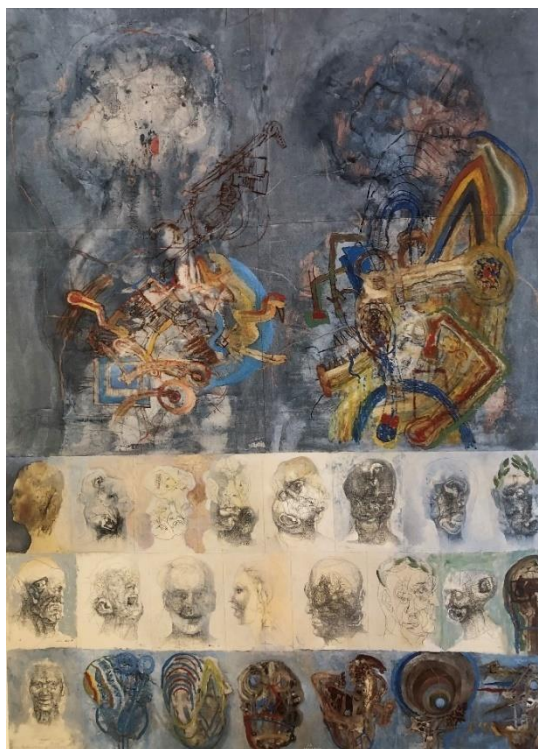
Obr. 22: Jiří Anderle – Voják a nevěsta (1981), tuš, olej, rudka, kolážovaná fotografie na plátně

Obr. 23: Jiří Anderle – Voják a matka s děťátkem (1981), tuš, olej, kolážovaná fotografie na plátně

Obr. 24: Jiří Anderle – Promenáda z cyklu Dialogy se starými mistry (1982), lept

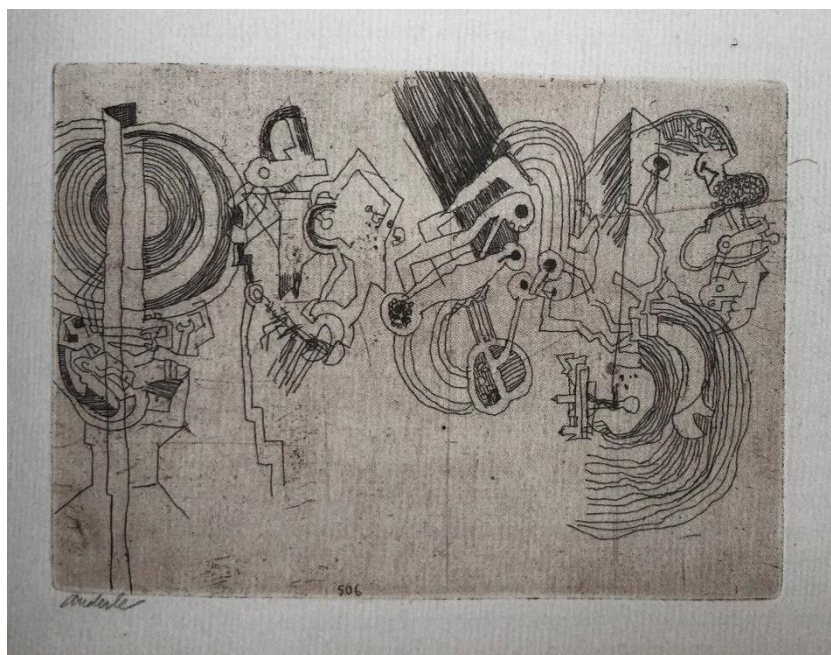
Obr. 25: Jiří Anderle –
Apokalyptická genetika I. (1983–1994),
tuš, olej, akryl na plátně

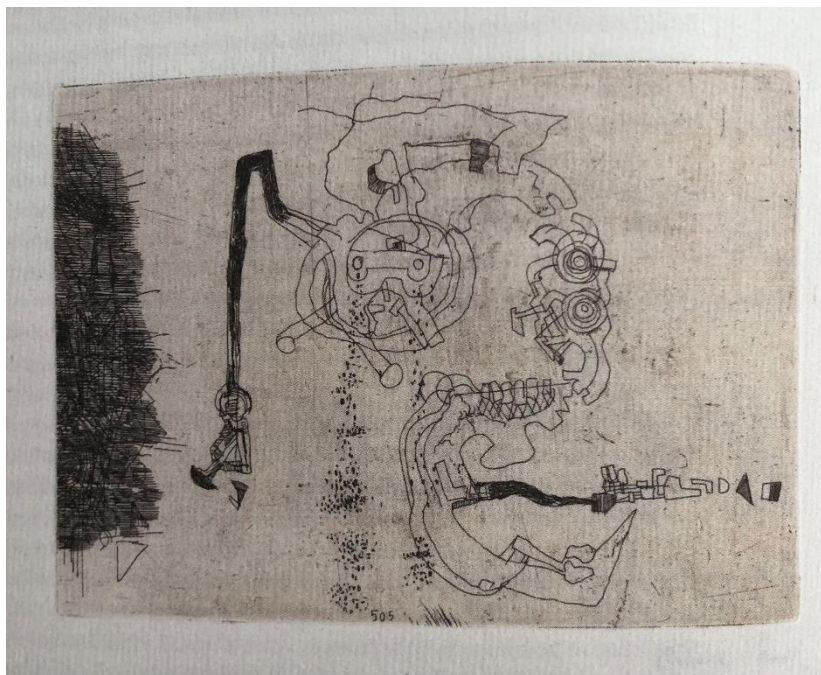
Obr. 26: Jiří Anderle –
Apokalyptická genetika II. (1983–
1994), tuš, olej, akryl na plátně

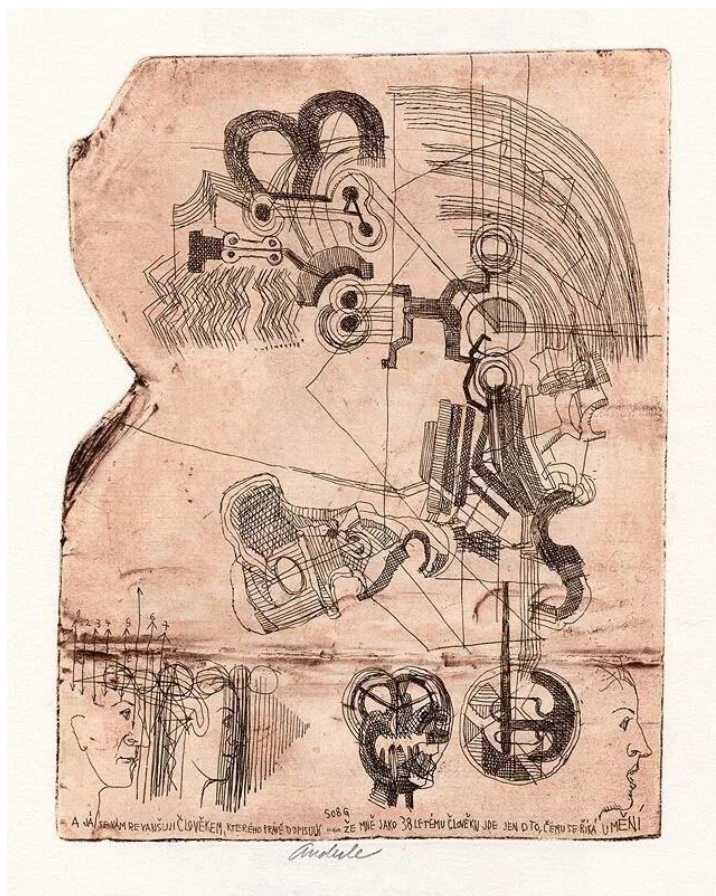
Obr. 27: Jiří Anderle –
Commedia dell'arte (Kráľ odkopává
šaška), 1985, lept, suchá jehla

Obr. 28: Jiří Anderle – Apollinaire, lept

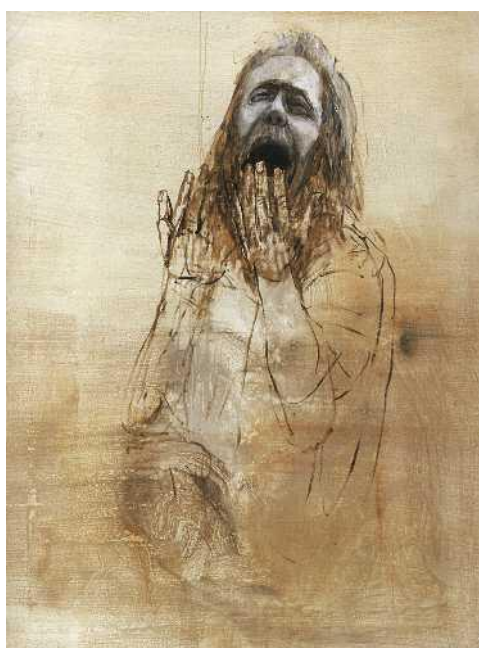
Obr. 29: Jiří Anderle – Apollinaire, lept

Obr. 30: Jiří Anderle – Libeňské artikule (1994), lept

Obr. 31: Jiří Anderle –
Dalekát' cesta má, marné volání!
(1985), tužka, tuš, rudka, olej na
papíře, koláž na plátně

Obr. 32: Jiří Anderle –
Křik (2001), akryl na plátně

Obrázový materiál k praktické části

Obr. 33– fotografie autorky
(profil)

Obr. 34: fotografie autorky

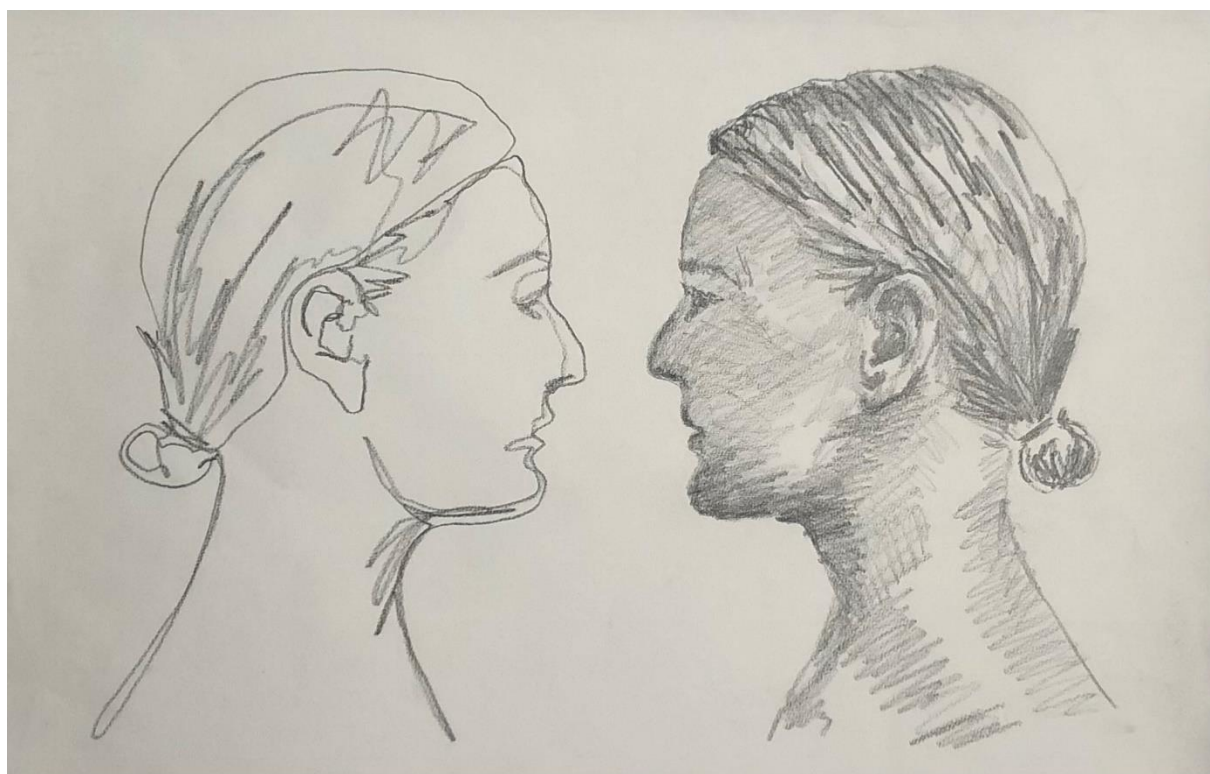
Obr. 35: skicový materiál, tužka

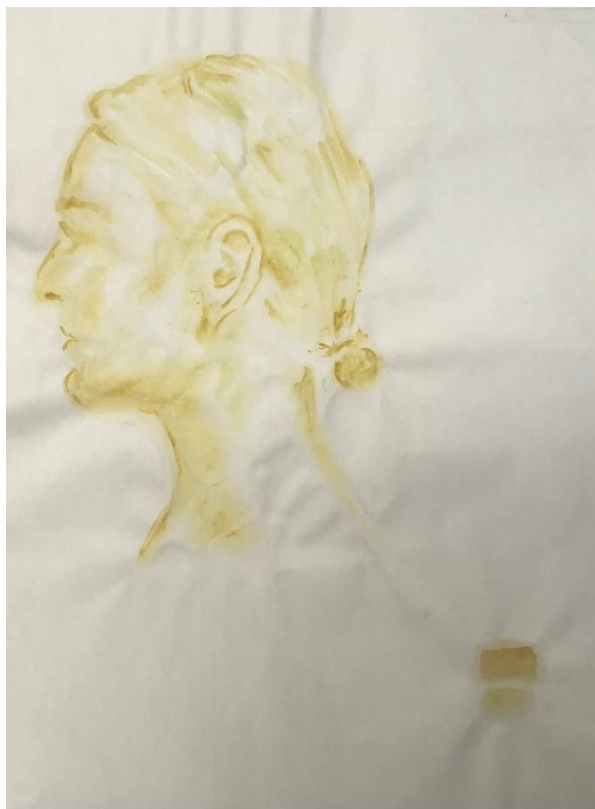
Obr. 36: skicový materiál, tužka

Obr. 37: skicový materiál, tužka

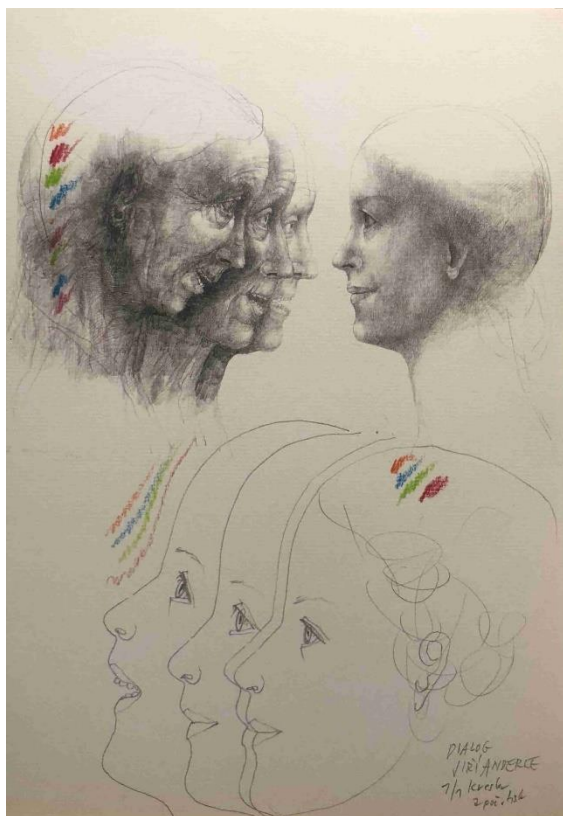
Obr. 38: skicový materiál, tužka

Obr. 39: skicový materiál, akvarel
na japonském papíře

Obr. 40: skicový materiál, akvarel, tužka

Obr. 41: Jiří Anderle – Dialog,
kombinovaná technika

Obr. 42: tuš, tužka, barevná tužka na
akvarelovém papíře

Obr. 43: Jiří Anderle – Dívky mých snů (1983), olej

Obr. 44: barevná tužka, akvarel na akvarelovém papíře

Obr. 45: Jiří Anderle – Stárnutí, lept

Obr. 46: tužka, černá tuš, lavírovaná kresba

Obr. 47: hnědá tuš, lavírovaná kresba, tužka

Zdroje příloh I.

- **Obr. 1:** Vasilij Kandinskij – Strnulý a skloněný (1935). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 10.
- **Obr. 2:** Vasilij Kandinskij – Nebeská modř (1940). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 12.
- **Obr. 3:** Wols – Bez názvu (1949). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 11.
- **Obr. 4:** Pablo Picasso – Minotauromachie (1935). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 9.
- **Obr. 5:** Jiří Anderle – Tanec s maskou č. 13 (1961). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 9.
- **Obr. 6:** Paul Klee – Strážník před svým domem (1923). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 10.
- **Obr. 7:** Hieronymus Bosch – Nesení kříže (1516). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 9.
- **Obr. 8:** Jiří Anderle – Maškarní bál (1962). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 9.
- **Obr. 9:** Hieronymus Bosch – Zahrada rozkoše (1504). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 12.
- **Obr. 10:** Albrecht Dürer – Velká Fortuna (1503). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 9.
- **Obr. 11:** Jiří Anderle – Zasněná (1961). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 47.
- **Obr. 12:** Jan Zrzavý – Utrpení (1916). Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 15.

- **Obr. 13:** Jiří Anderle – Vznášející se z cyklu Bez Kůže (1965), suchá jehla. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 95.
- **Obr. 14:** Jiří Anderle – Komedie č. 10 (1969), lept. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 108.
- **Obr. 15:** Jiří Anderle – Lasciate ogni speranza (1968), suchá jehla. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 103.
- **Obr. 16:** Jiří Anderle – Lasciate ogni speranza (studie), tužka na papíře. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 102.
- **Obr. 17:** Jiří Anderle – Lasciate ogni speranza (studie), kuličkové pero na papíře. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 102.
- **Obr. 18:** Jiří Anderle – Appassionata (1976). Dostupné z: <https://www.acb.cz/cs/ceny-umeni/jiri-anderle/appassionata-jiri-anderle-1936-211895a5-113c-46f0-8aca-e8f4c07ad101>.
- **Obr. 19:** Jiří Anderle – Variace na téma Úsměv: Dáma ve žlutém (1976–1978), lept, kombinovaná technika. Dostupné z: <https://www.sypka.cz/akce-detail/variace-na-tema-usmev-dama-ve-zlutem-varianta-s-kresbou-1-1/31/23801>.
- **Obr. 20:** Jiří Anderle – Elita (1987), kresba. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 30.
- **Obr. 21:** Jiří Anderle – Apokalyptický jezdec (1981), olej. Dostupné z: https://sbirky.moravska-galerie.cz/dielo/CZE:MGA_2409.
- **Obr. 22:** Jiří Anderle – Voják a nevěsta (1981), tuš, olej, rudka, kolážovaná fotografie na plátně. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 178.
- **Obr. 23:** Jiří Anderle – Voják a matka s děťátkem (1981), tuš, olej, kolážovaná fotografie na plátně. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 181.
- **Obr. 24:** Jiří Anderle – Promenáda z cyklu Dialogy se starými mistry (1982), lept. Dostupné z: <https://www.acb.cz/cs/ceny-umeni/jiri-anderle/durer-promenada-z-cyklu-dialogy-se-starymi-mistry-jiri-anderle-1936>.

- **Obr. 25:** Jiří Anderle – Apokalyptická genetika I. (1983–1994), tuš, olej, akryl na plátně. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 284.
- **Obr. 26:** Jiří Anderle – Apokalyptická genetika II. (1983–1994), tuš, olej, akryl na plátně. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 285.
- **Obr. 27:** Jiří Anderle – Commedia dell'arte (Král odkopává šaška) 1985, lept, suchá jehla. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 213.
- **Obr. 28:** Jiří Anderle – Apollinaire, lept. Dostupné z: MARÈS, Antoine a Tereza RIEDLBAUCHOVÁ. *Naše Francie: francouzská poezie v českých překladech a ilustracích 20. století*. Praha: Památník národního písemnictví, 2018. s. 163.
- **Obr. 29:** Jiří Anderle – Apollinaire, lept. Dostupné z: MARÈS, Antoine a Tereza RIEDLBAUCHOVÁ. *Naše Francie: francouzská poezie v českých překladech a ilustracích 20. století*. Praha: Památník národního písemnictví, 2018. s. 163.
- **Obr. 30:** Jiří Anderle – Libeňské artikule (1994), lept, Dostupné z: <https://www.acb.cz/cs/ceny-umeni/jiri-anderle/libenske-artikule-bohumil-hrabal-jiri-anderle-1936>.
- **Obr. 31:** Jiří Anderle – Dalekát' cesta má, marné volání! (1985), tužka, tuš, rudka, olej na papíře, koláž na plátně. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 195.
- **Obr. 32:** Jiří Anderle – Křik (2001), akryl na plátně. Dostupné z: <http://www.anderle.cz/main/2000-2009/2000%20-2009.htm>.

Zdroje příloh II.

- **Obr. 33:** fotografie autorky (profil).
- **Obr. 34:** fotografie autorky.
- **Obr. 35:** skicový materiál, tužka. Vlastní fotografie autorky.
- **Obr. 36:** skicový materiál, tužka. Vlastní fotografie autorky.
- **Obr. 37:** skicový materiál, tužka. Vlastní fotografie autorky.
- **Obr. 38:** skicový materiál, tužka. Vlastní fotografie autorky.
- **Obr. 39:** skicový materiál, akvarel na japonském papíře. Vlastní fotografie autorky.
- **Obr. 40:** skicový materiál, akvarel, tužka. Vlastní fotografie autorky.
- **Obr. 41:** Jiří Anderle – Dialog, kombinovaná technika. Dostupné z: <https://galeriekmocho.cz/prodej-del/jiri-anderle/>.
- **Obr. 42:** tuš, tužka, barevná tužka na akvarelovém papíře. Vlastní fotografie autorky.
- **Obr. 43:** Jiří Anderle – Dívky mých snů (1983), olej. Dostupné z: ANDERLE Jiří a Jana STEINEROVÁ, ed. *Jiří Anderle [kresby, grafiky, obrazy, objekty 1954/95]*. Praha: Slovart, 1995. s. 23.
- **Obr. 44:** barevná tužka, akvarel na akvarelovém papíře. Vlastní fotografie autorky.
- **Obr. 45:** Jiří Anderle – Stárnutí, lept. Dostupné z: <https://www.acb.cz/cs/ceny-umeni/jiri-anderle/starnuti-jiri-anderle-1936>.
- **Obr. 46:** tužka, černá tuš, lavírovaná kresba. Vlastní fotografie autorky.
- **Obr. 47:** hnědá tuš, lavírovaná kresba, tužka. Vlastní fotografie autorky.